

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Magdalena Kopiczková

Mezi Roudnicí a Vídní. Mladá léta Maxe Dvořáka.

Between Roudnice and Vienna. The Young Years of Max Dvořák.

Praha 2024

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Čechurová, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala jednotlivcům a institucím, kteří mě v psaní této práce podpořili. Není tu bohužel prostor na výčet všech jmen, přesto doufám, že k těm nejdůležitějším se mé poděkování dostane.

Jmenovitě děkuji vedoucí své práce doc. PhDr. Janě Čechurové, PhD., za čas strávený pečlivou četbou jednotlivých částí, inspirativní prostředí, které pomáhá vytvářet na úterních seminářích, a také za cenné rady a nápady.

Během téměř dvou let, kdy tato práce vznikala, jsem se dostala do mnoha archivů, kde jsem se setkala se vstřícným přístupem všech pracovníků. Ráda bych tímto chtěla poděkovala především PhDr. Janu Chodějovskému, Ph.D. z Masarykova ústavu a Archivu AV ČR, který mi s velkou ochotou poskytl potřebné materiály, informace a upozornil mě na další zdroje pro studium. Dále bych chtěla poděkovat PhDr. Kristině Uhlíkové, Ph.D. z oddělení dokumentace ÚDU AV ČR, jež mi opakovaně vyšla vstříc. Děkuji také Mgr. Soně Černocké ze zámku Nelahozeves za individuální přístup k mým badatelským požadavkům. Bez vstřícnosti dr. Fridricha Polleroše a dr. Maximiliana Hartmutha z Institutu für Kunstgeschichte ve Vídni by tato práce nemohla vzniknout; oba mi poskytli nezbytné informace, materiály a ochotně vyhověli mým požadavkům. Poděkování taktéž směřuji k vídeňskému univerzitnímu archivu.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala i svým blízkým: rodičům za jejich bezmeznou podporu, pomoc a vytvořené zázemí. Přátelům, zejména Marii L. za její pomoc, slova podpory, za litry zeleného čaje a za naše přátelství. Lukášovi patří mé díky za trpělivost, neboť po několik měsíců často neslyšel o nikom jiném než o Maxovi Dvořákovi.

Všem jmenovaným i nejmenovaným srdečně děkuji.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně, že jsem řádně citovala veškeré použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 17. 5. 2024

Magdalena Kopičková

Anotace

Předkládaná bakalářská práce je sondou do rodinného, společenského, studijního a pracovního života Maxe Dvořáka (1874–1921), historika a kunsthistorika, jenž celý svůj profesní život strávil ve Vídni. Práce mapuje Dvořákovu životní cestu do okamžiku, kdy se rozhodl naplno věnovat dějinám umění. Cestu, započatou v kulturním prostředí lobkowiczského zámku v Roudnici nad Labem, lámající se na pražské univerzitě v druhé půli devadesátých let 19. století odchodem na vídeňskou univerzitu, na níž definitivně nastoupil dráhu vysokoškolského pedagoga a vědce. V textu jsou akcentovány jeho vztahy k rodnému městu a k zemi, zvláště k Podřipsku, jeho přátelské vazby, a také kontakty a interakce s osobnostmi z vědeckých a uměleckých kruhů monarchie. Zvláštní pozornost bude také věnována rodině Maxe Dvořáka a jeho nejbližším příbuzným v daném časovém úseku, a nezbytně také jeho předkům na zámku v Roudnici nad Labem. Práce je založena na výzkumu archivních pramenů a na práci s vydanými prameny a literaturou. Pro napsání textu mohla být pozůstalost Maxe Dvořáka, uložená v Institutu für Kunstgeschichte ve Vídni, využita jen z části, neboť většina materiálů dokládá jeho pozdější vědeckou kariéru na vídeňské univerzitě. Zásadními prameny se proto staly pozůstalosti jednotlivých osob, jež hrály ve Dvořákově životě menší či větší roli. Mezi ty nejdůležitější patří pozůstalost Jaromíra Pečírky, Josefa Šusty, Jaroslava Golla či Josefa Pekaře. Paměti Dvořákových přátel a spolužáků se staly nepostradatelným zdrojem informačním, ale i inspiračním. Životopis Jaromíra Pečírky o Dvořákovi byl základním textem, který z důvodu nekritického pohledu a řady vynechaných záležitostí vybízel k novému a hlubšímu zkoumání.

Klíčová slova

Max Dvořák, Roudnice nad Labem, Podřipsko, Gollova škola, Lobkowicz, regionální dějiny, univerzita, historie, Vídeň

Abstract

The present bachelor thesis is a probe into the family, social, study and working life of Max Dvořák (1874-1921), a historian and art historian who spent his entire professional life in Vienna. The thesis traces Dvořák's life journey up to the moment when he decided to devote himself fully to art history. A journey that began in the cultural environment of the Lobkowitz castle in Roudnice nad Labem, breaking off at the University of Prague in the second half of the 1890 s with his departure for the University of Vienna. There he finally embarked on a career as a university lecturer and scientist. The text emphasizes his relations to his hometown and country, especially Podřipsko region, his ties of friendship, and his contacts and interactions with figures from the scientific and artistic circles of the monarchy. Particular attention will also be paid to Max Dvořák's family and his closest relatives during the time period in question, and necessarily to his ancestors at the castle in Roudnice nad Labem. The work is based on research of archival sources and on work with published sources and literature. The estate of Max Dvořák, deposited in the Institut für Kunstgeschichte in Vienna, could be used only partially for the writing of the text, as most of the material documents his later scientific career at the University of Vienna. Therefore, the estates of individual persons who played a greater or lesser role in Dvořák's life became essential sources. Among the most important are the estates of Jaromír Pečírka, Josef Šusta, Jaroslav Goll and Josef Pekar. The memoirs of Dvořák's friends and classmates became an indispensable source of information and inspiration. Jaromír Pečírka's biography of Dvořák was a basic text which, because of its uncritical view and many omissions, encouraged new and deeper research.

Keywords

Max Dvořák, Roudnice nad Labem, Podřipsko region, Goll's School, regional history, university, history, Vienna

OBSAH

Úvod.....	9
ČÁST 1. ROUDNICE NAD LABEM.....	14
1.1. Předkové a rodina	15
1.2. Mikrosvět města.....	24
1.3. Zámecké dítě.....	28
1.4. Gymnaziální léta	31
ČÁST 2. PRAHA.....	35
2.1. První rok v Praze.....	36
2.2. Prázdniny v Kopidlně	41
2.3. Poslední rok v Praze	44
ČÁST 3. VÍDEŇ.....	48
3.1. První rok na institutu.....	49
3.2. Druhým rokem na institutu	55
3.3. Rok změny	59
EPILOG	61
Závěr	66
Seznam pramenů a literatury	69
Seznam použitých fotografií a vyobrazení	76

Motto:

„Jsem rád, že jsem se zpronevěřil své první lásce...“

Max Dvořák, Josefu Šustovi, 1. 3. 1899, Montpellier.

Úvod

S Maxem Dvořákem, od jehož narození 24. června 1874 letos uplyne 150 let, jsem se poprvé setkala před několika lety, symbolicky v jeho rodném městě Roudnici nad Labem. Během letních brigád v místní galerii moderního umění jsem pokaždé procházela kolem jeho busty, umístěné nedaleko bývalé lobkovické jízdárny (nyní galerie) a roudnického zámku. Pod bustou na zděném bílém pilíři se nachází zlacená destička s jeho jménem, avšak bez bližších informací. Přestože je Dvořák v rodném městě připomínán pouze bustou, dosud vycházejí v reedicích jeho práce a stále se o něj zajímají historici umění a odborníci v oboru památkové péče takřka na celém světě.

K nejnovějším biografiím patří rozsáhlá studie německého historika Hanse Aurenhamerra s názvem: „Max Dvořák (1874-1921). Von der historischen Kritik zur Kunstgeschichte als Geistesgeschichte,“ jež byla uveřejněna ve druhém svazku sborníku biografií rakouských historiků. Hans Aurenhamerr částečně vycházel z úvodu k edici Dvořákových uměleckohistorických studií, kterou ve 30. letech 20. století pod názvem *Umění jako projev ducha* vydal Jaromír Pečírka, Dvořákův student na Vídeňské univerzitě. Pečírka čerpal především z dopisů, které mu poskytli Josef Šusta a Jaroslav Goll. Výběr z těchto dopisů doplněný o dopisy adresované Josefu Pekařovi vydal za války pod názvem: „Listy o životě a umění.“ Z dopisů, jež měl k dispozici, vynechal oslovení a závěrečné pozdravy, a bohužel také zprávy týkající se rodinných poměrů. Jak upozornil archivář a historik Eduard Mikušek v úvodu k edici vzpomínek Josefa Borovičky, Pečírka vynechal více, než sám přiznává. A opravdu při porovnání originálů z Pečírkovi a Šustovi pozůstalosti je čtenář udiven, nakolik je edice ochuzená o detaily z rodinného života a o reflexi některých politických událostí a národnostních konfliktů. Některé Pečírkou vynechané pasáže lze pochopit vzhledem k době vydání ve válečném roce 1943.

Tudíž je i Pečírkův životopis o Dvořákovi, jenž je ve své podstatě založen na korespondenci, neúplný a nekritický. Pečírka byl žákem Dvořáka a po jeho smrti byl v kontaktu s vdovou Rosou Dvořákovou. Neměl proto potřebný odstup. I přes Pečírkovi zásahy zůstává jeho dílo zásadní pramennou edicí k poznání Dvořákova života.

Texty historiků umění se zaměřují hlavně na Dvořákovo vědecké dílo, na kariéru na vídeňské univerzitě a v Centrální komisi pro průzkum a ochranu památek. Informace

o původu, studiu a kontaktech jsou ve většině případů buď přecházeny, nebo čerpány z Pečírkova životopisu.

V této práci jsem se rozhodla věnovat opomíjenému období Dvořákova života, tedy dětství, dospívání a jeho univerzitnímu studiu až do okamžiku, kdy se rozhodl naplno věnovat dějinám umění. Pohled na Dvořákovo mládí je zatížen řadou zjednodušujících stereotypů. Mým cílem je představit co nejplastičtěji Dvořákovu životní cestu, která ho přivedla k dějinám umění: k vědě, s níž byl neodmyslitelně spojen po zbytek svého života, což mu vyneslo uznání jak v Čechách, tak v zahraničí.

Práce je koncipována v zásadě chronologicko/tématicky s občasnými exkurzy pro doplnění kontextu.

Pramenná základna ke zvolenému tématu je poměrně široká, ale rozptýlená v řadě českých a zahraničních institucí. Pro napsání práce bylo potřeba se vyrovnat s několika překážkami: Dvořákova pozůstalost uložená v Institutu für Kunstgeschichte ve Vídni se nestala hlavním zdrojem informací, neboť materiály dokládají až jeho pozdější kariéru na vídeňské univerzitě. Ve Dvořákově případě také postrádáme rodinnou korespondenci, což značně znesnadňuje postihnutí jednak rodinných vazeb, ale i kontaktů. Dále nám chybí přijatá korespondence. Až na pár výjimek lze pohlížet na Dvořákova „mladá léta“ pouze skrze jeho odeslanou korespondenci.

Na tomto místě nelze jmenovat pouze jeden archiv, jenž by byl pro napsání práce stěžejní. Data a informace bylo nutné čerpat v mnoha různých tuzemských, ale i zahraničních archivech.

Pozůstalosti Dvořákových přátel, kolegů, vyučujících a žáků se nacházejí v Národním archivu (fond Josef Šusta, Jaroslav Goll), v Archivu Národního muzeu (fond Josef Pekař), v Literárním památníku Národního písemnictví (fond Antonín Rezek, fond Varia: zvláště fragmenty básní Maxe Dvořáka a Josefa Šusty), v Masarykově ústavu Archivu Akademie věd (fond Eugen Dostál, fond Gustav Friedrich, fond Jaroslav Goll, fond Václav Novotný, fond Josef Werstadt, fond Václav Chaloupecký, fond Kamil Krofta). Dále se objevují v Českém muzeu hudby (fond Josef Bohuslav Foerster), v Archivu Národní galerie (fond Vincenc Kramář), v Moravském zemském archivu (fond Bohumil Navrátil). Obzvláště důležitá byla pozůstalost Jaromíra Pečírky, uložená v oddělení dokumentace Ústavu dějin umění AV ČR; kromě některých originálů dopisů

v ní můžeme nalézt Pečírkovy poznámky k životopisu a fotografie, které poskytla vdova Rosa Dvořáková.

Pro rozklíčování Dvořákových rodinných vazeb, které jsou pro tuto práci zásadní, byly využity především matriky uložené ve Státním oblastním archivu v Litoměřicích, v Moravském zemském archivu v Brně, v Zemském archivu v Opavě, v Státním oblastním archivu v Hradci Králové, v Státním oblastním archivu v Plzni a Archivu hlavního města Prahy, a také matriky města Vídně. K doplnění informací mi posloužily také pobytové přihlášky v SOkA Litoměřice se sídlem v Lovosicích a AHMP. Využila jsem také poručnické spisy, uložené v dotčeném okresním archivu v Lovosicích. Nečekaně důležitým zdrojem se stal také fond Archiv Země České v Národním archivu. S Dvořákovou rodinou je neodmyslitelně spjat roudnický zámek, informace jsem proto čerpala z Lobkovického archivu uloženého dnes na zámku v Nelahozevsi. Data o Dvořákově rodinném životě jsem mohla ještě doplnit o dosud neznámé detaily z materiálů uložených v Rakouské národní knihovně a ve vídeňském univerzitním archivu.

Dvořákovo působení ve vzdělávacích institucích dokládají materiály uložené v okresním archivu v Lovosicích (fond Reálného gymnázia v Roudnici nad Labem). K vysokoškolskému studiu jsem vycházela z materiálů Archivu Univerzity Karlovy (katalogy posluchačů) a vídeňského univerzitního archivu (katalogy posluchačů a také osobní spis Maxe Dvořáka).

Samozřejmě jsem pracovala s edicemi pramenů a s literaturou. Nezbytný seznam obojího se nachází na konci mé práce. Ráda bych tu přece zmínila nejdůležitější díla.

Mezi něž patří paměti Dvořákových přátel: zejména Josefa Šusty a Pavla Váši. Menší měrou to jsou vzpomínky Karla Stloukala a Jana Herbena. Vzhledem k tomu, že Dvořák ani žádný rodinný příslušník paměti nese-psal, resp. nevydal, musíme se opírat pouze o zmíněné cizí memoáry. K nim musíme přistupovat kriticky, neboť jsou psány s odstupem a selektivně. K hlavním edicím však patří výše zmíněné Pečírkovo dílo s dopisy Maxe Dvořáka Josefu Šustovi, Jaroslavu Gollovi a Josefu Pekařovi. Mimoto jsem přihlédla – především kvůli kontextu – k edici dopisů mezi Jaroslavem Gollem a Josefem Pekařem od Josefa Klika.

Odbornou literaturu k tématu můžeme rozdělit podle jednotlivých fází Dvořákova mládí.

Vzhledem k absenci Dějin města Roudnice nad Labem jsem pro získání kontextu Dvořákova dětství v tomto regionu využila práce Niny Milotové. Dále to byla kniha o vývoji roudnické knihovny od Aleny Richterové, jež poskytuje i informace o zaměstnancích, tedy Dvořákových příbuzných.

O tzv. Gollově škole vypovídají kromě Dějin univerzity Karlovy sborník prací z konference v Českých Budějovicích, a monografie o Jaroslavu Gollovi od Josefa Marka.

K Dvořákově studiu na Institutu pro rakouský dějezpýt existuje v českém prostředí překvapivě málo studií: statě Jaroslava Golla a Ivana Hlaváčka. Zahraniční historiografie, převážně rakouská, přirozeně disponuje bohatším souborem prací. K 50. výročí od založení Institutu vznikl text jeho profesora Alphonse Lhotskeho, který do dnešních dnů poskytuje přehledné dějiny s množstvím faktografických údajů. K nejnovějším příspěvkům nejen o Institutu pojednává kniha Thomase Winkelbauera, jenž stál do roku 2020 v čele této instituce.

Předkládaná práce je rozdělena na tři hlavní části, z nichž každá je dále členěna do kapitol. Každá část nese jméno města, které hrálo ve Dvořákově mládí významnou roli. Jedná se jednak o životní mezníky, ale tato města také představují symbol cesty ale i symbol návratů. Odtud tedy i volba názvu celé práce: Mezi Roudnicí a Vídní. Podtitul práce Mladá léta se může zdát zavádějící, ve Dvořákově případě jsou totiž mladá léta téměř polovinou života, neboť zemřel v pouhých 46. letech.

V první části nazvané podle rodného města Roudnice nad Labem je kladen důraz na rodinné vazby, které mají zásadní vliv na utváření osobnosti. Jsou zde představeni předkové, jak z otcovy a matčiny strany, tak i příbuzní v daném časovém úseku. Jak bylo zmíněno výše, informace jsem čerpala hlavně z matrik a doplňkových materiálů, nebylo tedy možné vytvořit komplexní pohled na Dvořákovu rodinu. V první části je také podán stručný nástin politických, hospodářských a kulturních poměrů města za doby Dvořákova dětství. Samostatná pozornost je věnována místu, kde Dvořák žil se svou rodinou, tedy Roudnickému zámku. Dvořákova gymnaziální léta uzavírají první část práce.

Druhá část nese název Praha. Ve třech kapitolách je vyličen Dvořákův dvouletý pobyt zahrnující studium, budování kontaktů, navázání životních přátelství a badatelský pobyt ve šlikovském archivu v Kopidlně. Až po okamžik, kdy se Dvořák rozhodl odejít na studia do Vídně.

Ve třetí, závěrečné části pojmenované podle města Vídeň. Je Dvořák sledován jako student Institutu pro rakouský dějezpyt, jež stále udržoval kontakty s pražským prostředím, mimo jiné i při vydávání prvních publikačních výstupů. Část je dovedena k momentu, kdy se Dvořák rozhodl pro dráhu historika umění.

Za třetí částí je připojen Epilog, jež tu plní funkci nejen pro shrnutí Dvořákovy kariéry, ale také malé sondy do jeho rodinného života až po jeho profesní a osobní návraty do Čech, až po ten trvalý v podobě pohřbení na tehdejší Československé půdě.

ČÁST 1.
ROUDNICE NAD LABEM

1.1. Předkové a rodina

„Roudnický zámek obklopený se všech stran malým sadem činí rozsáhlostí mohutný mass pravidelně rozložených a stejnoměrně členěných, jakož i jednotností slohovou imposantní dojem: vystavěn kromě zakrytého zbytku středověkého celý v 2. pol. 17. stol. pozdním slohem renaissančním vyhovuje podnes všem potřebám skvělého dvora knížecího.“¹

Takto popsal v roce 1907 pro účely Soupisu památek roudnického zámku místo svého narození Max Dvořák. Na svět přišel dne 24. června 1874² jako první potomek Hermíny a Maxe Dvořákových, v prvním roce jejich manželství.³ Manželé Dvořákoví očekávali následujícího roku dalšího člena rodiny, syna Jiřího, ten však zemřel po týdnu od svého narození. Ani syn Josef se nedožil vysokého věku, zemřel v pouhých 9 letech.⁴ Dospělosti se dožila dcera Marie.⁵

Přesto, že jejich otec působil jako archivář a knihovník v aristokratickém prostředí, rod Dvořáků měl své kořeny na venkově. Dvořákové pocházeli z Dlouhé Vsi u Rychnova nad Kněžnou, někteří z nich pak přesídlili do nedaleké Javornice.⁶ Z javornické větve pocházel i Maxův děd, Josef Dvořák, který kraj opustil. Po studiích v Praze a ve Vídni se stal vychovatelem nejprve v rodině hraběte Pallaviciniho v Uhrách a následně u Auersperků v Porýní. V roce 1824 přišel na doporučení vychovatele Karla

¹ DVOŘÁK, Max – MATĚJKA, Bohumil, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. Díl 2. Politický okres Roudnický. Zámek roudnický*, Praha 1907, s. 18.

² Státní oblastní archiv v Litoměřicích (dále SOA Litoměřice), Sběrka matrik, inv. č. 6763, sig. L 134/52, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1873–1886.

³ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6766, sig. L 134/54, Matrika oddaných Roudnice nad Labem, 1859–1875. Sňatek Maxe Dvořáka st. s Hermínou Voglovou 30. září 1873 v Roudnici nad Labem.

⁴ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6773, L 134/57, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, 1884–1900. Josef Dvořák zemřel 18. 6. 1887 v Roudnici nad Labem.

⁵ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6763, sig. L 134/52, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1873–1886. Narození Marie Dvořákové 22. 9. 1876 v Roudnici nad Labem. Dvořákovu sestru Marii poznal i přítel Josef Šusta, a to během návštěv roudnického zámku. Ve svých pamětech ji vylíčil Šusta takto: *Z prvního lože měl (Max Dvořák st.) vedle Maxe dceru Marušku, dívku zcela zvláštní krásy s delikátně zastíněným hnědým okem, která šla zamlkle svým krátkým životem spíše jako tichý stín, než jako bytost teplé krve a v tlumeném ovzduší zámeckém měla divně působivý rámec, zastíňující tu svým nevtravě půvabným zjevem dosti obhroublé postavy vlastních princezen. Zemřela v květu svých mladých let po opětovných těžkých operacích na úbytě, které v mladém věku sklátily i její matku.* in: ŠUSTA, Josef, *Mladá léta učňovská a vandrovní. Praha – Vídeň – Řím. Vzpomínky II.*, Praha 1963, s. 138.

⁶ Rodokmen sestavil odborný učitel Stanislav Dvořák z Rychnova nad Kněžnou – DVOŘÁK, Stanislav, *Rod Dvořákův na Rychnovsku*, Náchod 1939, s. 29.

Peterse do knížecí rodiny Lobkoviců, kde převzal výchovu Ludvíka z Lobkovic.⁷ O čtyři roky později byl jmenován knížecím knihovníkem a archivářem v Roudnici nad Labem.⁸ Josef Dvořák zastával úřad archiváře až do své smrti v květnu 1874. Na jeho místo nastoupil syn, Maxův otec, Max Dvořák st., který se narodil již v Roudnici na zámku v srpnu 1843.⁹ Jeho matkou byla Kateřina Maierhoferová,¹⁰ dcera nadporučíka z Loun. Max měl tři sestry, z nichž se dospělosti dožily dvě: Ludovika¹¹ a Marie.¹²

Po studiích v Praze a ve Vídni se Max v září 1873 oženil v Roudnici s Hermínou Voglovou. Narodila se roku 1850 v Blansku do rodiny stavebního inženýra při Severní dráze Antonína Vogla a Marie roz. Markové z Mohelnice.¹³ Anton Vogl se narodil v roce 1820 v Mikulově, kde jeho otec Anton působil jako právní asistent.¹⁴ Hermínin otec pracoval celý život u železnic, které se v té době budovaly. Stejnou profesi vykonával i jeho bratr Josef, doložený jako drážní inženýr v Praze.¹⁵ Hermína měla několik sourozenců, první potomek se rodičům narodil v nádražním bytě ve Svitavách.¹⁶ Dcera Marie, matka budoucího architekta Jana Kotěry, Hermína a syn Anton přišli na svět

⁷ Jedná se o Ludvíka Jana Karla (1807–1882), syna Josefa Františka Maxmiliána z Lobkovic (1775–1816) a Marie Karolíny ze Schwarzenberka (1772–1816). KASÍK, Stanislav – MAŠEK, Petr – MŽYKOVÁ, Marie, *Lobkowiczové. Dějiny a genealogie rodu*, České Budějovice 2002, s. 150.

⁸ WOLF, Adam, *Ein Archivar*, in: *Beilage zur Bohemia* Nr. 17, 17. Jänner 1875.

⁹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6775, sig. L 134/21, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1830–1856. Narození Maxe Dvořáka st., 4. 8. 1843 v Roudnici nad Labem.

¹⁰ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 4906, sig. 100/5, Matrika narozených Louny, 1785–1804. Narození Kateřiny Maierhofer v Lounech 19. 9. 1803.

¹¹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6774, sig. L 134/20, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1784–1830. Narození Ludoviky Dvořákové 23. 4. 1830 v Roudnici nad Labem. Neprovdaná teta Maxe Dvořáka, působila nejspíše jako vychovatelka ve šlechtických rodinách. Na stáří se usadila v obci Peggau ve Štýrsku. Max u ní trávil prázdniny v roce 1895, o čemž referuje příteli Josefu Šustovi: „..., *Představ si jen scenerii: vysoko na vrchu hřbitov, uprostřed kostelík z 15. st., fara a vila mé tety.... Spřátelili jsme se dobře. Mám štěstí u starých lidí, snad proto, že jsem sám konec vývoje...*“ PEČÍRKA, Jaromír (ed.), *Listy o životě a umění. Dopisy Jaroslavu Gollovi, Josefu Pekařovi a Josefu Šustovi*, Praha 1943, s. 32.

¹² SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6759, sig. L 134/12, Matrika narozených Roudnice nad Labem, 1813–1838, Narození Marie Dvořákové 18. 8. 1831 v Roudnici nad Labem. Marie se provdala za Josefa Ježka, pozdějšího prezidenta krajského soudu v Jičíně (1887–1897) a v Kutné Hoře (1897–1903), kde mj. řídil projednávání případu Leopolda Hilsnera. BÍLEK, Karol, *Kdo je kdo v dějinách Sobotecka*. Sobotka 1995, s. 62.

¹³ Moravský zemský archiv (dále MZA), Sbírka matrik, č. 52, Matrika Blansko, narození 1840–1862, fol. 180. Hermína Voglová se narodila 4. 5. 1850 v budově nádraží v Blansku.

¹⁴ MZA, Sbírka matrik, inv. č. 2928, Matrika narozených Mikulov - sv. Václav, 1819–1835. Narození Antona Vogla 9. 5. 1820 v Mikulově.

¹⁵ Oba se podepsali jako svědci sňatku Maxe Dvořáka st. a Hermíny Voglové, 30. 9. 1873 v Roudnici nad Labem.

¹⁶ Manželům se narodil 22. 5. 1847 první potomek, dcera Berta.

v Blansku. Mladší sourozenci jsou doloženi až z Roudnice od roku 1854,¹⁷ kam se musela rodina přestěhovat kvůli otcově práci, opět do nádražního bytu.

V roce 1879, po šesti letech manželství, přišel Max Dvořák st. o svou ženu a pětiletý Max o svou matku; Hermína zemřela den před prvními narozeninami syna Josefa na plicní onemocnění.¹⁸

Do druhého svazku vstoupil Max Dvořák st. až po 9 letech od smrti své první ženy.¹⁹ O dvacet let mladší Marie Dittrichová pocházela z rodiny Fridricha Dittricha, správce uhelných dolů hrabě Nostice v Trmicích u Ústí nad Labem.²⁰ Do Dvořákovy domácnosti mohla přijít mnohem dříve jako pečovatelka jeho nezletilých dětí.

Z druhého manželství vzešli čtyři další potomci, synové Zdeněk, Josef, Jiří a dcera Hermína, narození v Roudnici v letech 1889, 1891, 1893 a 1896. Všichni nastoupili jako jejich nevlastní bratr Max na roudnické gymnázium.²¹ Ani jeden z bratrů se nedožil vysokého věku. Nejstarší syn Zdeněk si za své budoucí povolání zvolil práva.²² Během svých studií ve Vídni bydlel nějaký čas společně s Karlem Stloukalem, který ve svých pamětech uvádí, že se od něho dozvěděl mnoho o Maxovu soukromí.²³ Bližší informace však papíru nesvěřil. Mladší bratr Josef si vybral dráhu lékaře. Zemřel již v roce 1926 v Novém Dvoře na Rakovnicku.²⁴ Prostřední Jiří studoval první dva roky na gymnáziu,

¹⁷ Anton Vogl se po smrti první ženy znovu oženil 22. 11. 1858 s Růžnou Viertlovou z Roudnice, dcerou lobbického důchodního Jana Viertla, narozenou 15. 1. 1837. Z tohoto svazku vzešly další děti (Herman, Růžena, Helena, Alžběta, Max, Otto), z nichž některé zemřely v dětském věku.

¹⁸ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6772, sig. L 134/56, Matrika zemřelých v Roudnici nad Labem, 1864–1884.

¹⁹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 1675, sig. 36/20, Matrika oddaných Duchcov, 1881–1891. Sňatek Maxe Dvořáka st. a Marie Dittrichové 29. 9. 1888 v Duchově.

²⁰ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 8063, sig. 168/7, Matrika narozených Trmice, 1861–1868. Maxova nevlastní matka Marie Dittrichová se narodila 16. 6. 1863 v Trmicích u Ústí nad Labem. Zemřela 13. 6. 1910 ve Vídni v jeho bytě na Schwarzschanerstrasse 7.

²¹ MIKUŠEK, Eduard (ed.), *Josef Borovička, Můj učitel Max Dvořák*, Sborník archivních prací 70, 2020, s. 553.

²² Z jeho úmrtního listu se dozvídáme, že působil jako právní koncipient v Záhřebu, v roce 1926 se po 7 letech manželství rozvedl s Marií, roz. Sirovou. O tři roky později zemřel u Milosrdných bratří v Praze.

²³ STLOUKAL, Karel, *Historie mého života. Skutečnost poněkud zbasněná*, Praha 2012, s. 151.

Karel Stloukal (1887–1957), historik, profesor obecných dějin na pražské univerzitě, člen 29. institutního kurzu.

²⁴ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6764, sig. L 134/53. Matrika narozených Roudnice nad Labem, 1886–1900. Josef Dvořák se narodil v Roudnici 26. 2. 1893. Zemřel 6. 3. 1926 v Novém Dvoře, okr. Rakovník.

maturoval však na roudnické hospodářské škole.²⁵ Zemřel na frontě v Albánii téměř na konci války, 12. září 1918.²⁶

Zprávy úřední povahy o nevlastních sourozencích Maxe Dvořáka obohacuje dopis Maxova profesora Jaroslava Golla z roku 1922, adresovaný do Vídně Dvořákově vdově Rose. „*Nur komme ich zur Beantwortung einer Frage, die Geschwister der Max betreffend. Der Bruder kam zu uns glücklich, als die traurige Nachricht von Grusbach kam.*²⁷ *Ich war nicht zu Hause, er sprach mit Amely und sagte, er werde sofort nach seiner Rückkehr wieder kommen. Aber er ist weder danach, noch später gekommen, ich weiss nicht warum. Ich habe gehört, dass er mit der Schwester zusammen wohnt. Diese habe ich sonst manchmal gesehen, so lange sie im Histor. Seminar beschäftigt war. Jetzt ist sie im Landesarchiv, wohin ich nicht komme.*“²⁸ Sestra Hermína, kterou J. Goll zmínil v dopise, začala pracovat v Archivu země české v roce 1915, kdy jí bylo devatenáct let.²⁹ Nejprve pomáhala jako manipulační síla. O několik let později byla jmenována manipulační pomocnou úřednicí a získala tak trvalé místo úřednice zemské.³⁰ Hermína se v roce 1925 vzdala zemské služby z rodinných důvodů.³¹ Svým odchodem zároveň symbolicky ukončila rodovou archivářskou tradici Dvořáků.

²⁵ Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích (dále SOkA Litoměřice), Archiv města Roudnice nad Labem, inv. č. 194, Záznam vydaných domovských listů v letech 1904–1914.

²⁶ Vojenský ústřední archiv Praha, Kartotéka padlých v 1. světové válce.

²⁷ Jedná se o bratra Josefa Dvořáka (26. 2. 1893–6. 3. 1926). Grusbach je německý název pro Hrušovany nad Jevišovkou, místo úmrtí Maxe Dvořáka.

²⁸ Ústav dějin umění AV ČR, odd. dokumentace, Osobní pozůstalost Jaromír Pečírky, karton č. 69. Korespondence Jaroslava Golla, dopis Jaroslava Golla Rose Dvořákové, březen 1922, Praha. Volný překlad: *Jenom chci odpovědět na otázku ohledně Maxových sourozenců. Jeho bratr k nám přišel ve chvíli, když dorazila ta smutná zpráva z Grusbachu. Bohužel jsem nebyl doma, takže mluvil s Amely a slíbil, že se vrátí hned po návratu. Jenže nakonec nepřišel, ani později. Nevím proč. Slyšel jsem, že teď bydlí se sestrou. Občas jsem ji potkával, když pracovala v Historickém semináři. Ted' pracuje v Zemském archivu, kam už nechodím.*

²⁹ Místo v archivu získala díky Josefu Šustovi, čehož si Max Dvořák velmi cenil: „*Jsem velmi rád, že se pro sestru to místo našlo a Tobě velmi vděčen, že se ujmeš. Napsal jsem jí, aby se, potřebuje-li rady, na Tebe obrátila – ještě nikde nebyla a na počátku jí nebude lehké do věci se vpravit.*“ Národní archiv (dále NA), fond Josef Šusta, inv. č. 16, Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi, 12. února 1914, Vídeň, karton č. 3.

³⁰ Hermína chtěla na svém pracovním místě setrvat i po provdání. Její žádost však byla zamítnuta, proti čemuž se soudně bránila. Nejvyšší správní soud uznal účinnost stížnosti s odkladným účinkem, ze služby odešla poté dobrovolně z rodinných důvodů (mateřství). NA, fond Archiv země České, inv. č. 450, Osobní spis Hermíny Dvořákové (Blattné), karton 275.

³¹ Archiv hlavního města Prahy (dále AHMP), fond Magistrát hlavního města Prahy I, Soupis pražského obyvatelstva 1830–1949, karta Blattný Ctibor. Hermína porodila 12. 9. 1925 dceru Janu, 28. 5. 1928 syna Ctibora.

Otcova příbuzenská linie

Josef Dvořák, lobkovický knížecí rada, knihovník, archivář

* 8. 2. 1796 Rychnov nad Kněžnou³² - † 27. 5. 1874 Roudnice nad Labem³³

Syn Václava Dvořáka, měšťana v Rychnově nad Kněžnou a Lidmily, roz. Ráškové z Rychnova nad Kněžnou

∞ 1828 s Kateřinou roz. Maierhoferová z Loun (1803–1871), dcerou Josefa Maierhofera, vrchního náměstníka při 2. mysliveckém tému (bataillonu) v Lounech a Kateřiny, roz. Besoldové ze Znojma³⁴

Potomci:

Ludovika Dvořáková

* 23. 4. 1830 Roudnice nad Labem³⁵ - † 31. 12. 1901 obec Peggau ve Štýrsku³⁶

Marie Dvořáková

* 18. 8. 1831 Roudnice nad Labem³⁷ - † 8. 1. 1894 Jičín³⁸

∞ 29. 9. 1862 Roudnice nad Labem s Josefem Ježkem (1834–1907), pozdějším prezidentem krajského soudu v Jičíně (1887–1897) a v Kutné Hoře (1897–1903), kde mj. řídil projednávání případu Leopolda Hilsnera³⁹

Potomek: dcera Marie Anna Ježkové, * 25. 1. 1864 Roudnici nad Labem⁴⁰ - † po roce 1923⁴¹

∞ 29. 9. 1883 v Jičíně, s Josefem Valentou, lesním inženýrem⁴²

³² Ústav dějin umění AV ČR, odd. dokumentace, Osobní pozůstalost Jaromír Pečírka, karton č. 4.

³³ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6772, sig. L 134/56, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, 1864–1884.

³⁴ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 4906, sig. 100/5, Matrika narozených Louny, 1785–1804.

³⁵ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6774, sig. L 134/20, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1784–1830.

³⁶ <https://data.maticula-online.eu/de/oesterreich/graz-seckau/deutschfeistritz/15914/?pg=109>

³⁷ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6759, sig. L 134/12, Matrika narozených Roudnice nad Labem, 1813–1838.

³⁸ Státní oblastní archiv v Hradci Králové (dále SOA Hradec Králové), Sběrka matrik Východočeského kraje, sign. 70-3356, Matrika zemřelých Jičín, 1871–1895.

³⁹ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6780, sig. L 134/60, Matrika oddaných Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1848–1886.

⁴⁰ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6762, sig. L 134/51, Matrika narozených Roudnice nad Labem, 1863–1873.

⁴¹ V matrice narozených je u syna Josefa Valenty (1886) mladší poznámka o jeho sňatku v říjnu 1923 v Praze, v tu dobu jeho matka ještě žila, otec již ne. AHMP, Sběrka matrik, JCH O27, kniha oddaných Praha II. Nové Město 1922–1925.

⁴² SOA Hradec Králové, Sběrka matrik Východočeského kraje, sign. 70-6251, Matrika oddaných Jičín, 1881–1920.

Karolína Dvořáková

* 12. 5. 1837 Roudnice nad Labem⁴³ - † 22. 3. 1847 Roudnice nad Labem⁴⁴

Maxmilián Dvořák, knížecí archivní rada, knihovník, archivář

* 4. 8. 1843 Roudnice nad Labem⁴⁵ - † 9. 1. 1909 Roudnice nad Labem⁴⁶

∞ 30. 9. 1873 Roudnice nad Labem s Hermínou Voglovou (1850–1879), dcerou Antonína Vogla, drážního inženýra a Marie, roz. Markové z Mohelnice⁴⁷

∞ 29. 9. 1888 Duchcov s Marií roz. Dittrichovou (1863–1910) z Trmic u Ústí nad Labem, dcerou Fridricha Dittricha, správce uhelných dolů hrabě Nostice v Trmicích u Ústí nad Labem a Karolíny roz. Ehrlichové ze Střekova u Ústí nad Labem⁴⁸

Potomci z I. manželství:

Maximilián Dvořák

* 24. 6. 1874 Roudnice nad Labem⁴⁹ - † 8. 2. 1921 Hrušovany nad Jevišovkou⁵⁰

Jiří Dvořák

* 3. 10. 1875 Roudnice nad Labem⁵¹ - † 11. 10. 1875 Roudnice nad Labem⁵²

Marie Dvořáková

* 22. 9. 1876 Roudnice nad Labem⁵³ - † 12. 5. 1908 Roudnice nad Labem⁵⁴

Josef Dvořák

⁴³ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6775, sig. L 134/21, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1830–1856.

⁴⁴ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6782, sig. L 134/25, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1830–1860.

⁴⁵ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6775, sig. L 134/21, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1830–1856.

⁴⁶ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 10182, sig. L 134/76, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, 1900–1917.

⁴⁷ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6766, sig. L 134/54, Matrika oddaných Roudnice nad Labem, 1859–1875.

⁴⁸ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 1675, sig. 36/20, Matrika oddaných Duchcov, 1881–1891.

⁴⁹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6763, sig. L 134/52, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1873–1886.

⁵⁰ MZA, Sbírka matrik, č. 13884, svazek 6, Matrika zemřelých Hrušovany nad Jevišovkou, 1873–1929.

⁵¹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6763, sig. L 134/52, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1873–1886.

⁵² SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6772, sig. L 134/56, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, 1864–1884.

⁵³ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6763, sig. L 134/52, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1873–1886.

⁵⁴ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 10182, sig. L 134/76, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, 1900–1917.

* 21. 11. 1878 Roudnice nad Labem⁵⁵ - † 18. 6. 1887 Roudnice nad Labem⁵⁶

Potomci z II. manželství:

Zdeněk Dvořák

* 10. 8. 1889 Roudnice nad Labem⁵⁷ - † 3. 2. 1929 Praha⁵⁸

Jiří Dvořák

* 18. 7. 1891 Roudnice nad Labem⁵⁹ - † 12. 9. 1918 Albánie⁶⁰

Josef Dvořák

* 26. 2. 1893 Roudnice nad Labem⁶¹ - † 6. 3. 1926 Nový Dvůr, okr. Křivoklát⁶²

Hermína Dvořáková

* 16. 10. 1896 Roudnice nad Labem⁶³ - † po roce 1938⁶⁴

∞ 22. 12. 1922 Praha se Ctiborem Blatným (1897–1978), českým botanikem, fytopatologem, ředitelem Ústavu experimentální botaniky ČSAV⁶⁵

⁵⁵ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6763, sig. L 134/52, Matrika narozených Roudnice nad Labem, Bezděkov, 1873–1886.

⁵⁶ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6773, sign. L 134/57, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, 1884–1900.

⁵⁷ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6764, sig. L 134/53, Matrika narozených Roudnice nad Labem, 1886–1900.

⁵⁸ AHMP, Sbírka matrik, MB Z8, Matrika zemřelých, Nemocnice milosrdných bratří v letech 1928–1934.

⁵⁹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6764, sig. L 134/53, Matrika narozených Roudnice nad Labem, 1886–1900.

⁶⁰ Vojenský ústřední archiv Praha, Kartotéka padlých v 1. světové válce.

⁶¹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6764, sig. L 134/53, Matrika narozených Roudnice nad Labem, 1886–1900.

⁶² Tamtéž.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ V roce 1938 se podepsala společně s manželem v návštěvní knize roudnického zámku. Zámek Nelahozeves, Lobkowiczský archiv, Supplementa, S 7/3h, 1928–1942.

⁶⁵ AHMP, Sbírka matrik, Magistrát hlavního města Prahy – centrální úřad (MAG).

Matčina příbuzenská linie

Anton Vogl, stavební inženýr při Severní dráze

* 9. 5. 1820 Mikulov na Moravě⁶⁶ - † 25. 11. 1878 Roudnice nad Labem⁶⁷

Syn Antona Vogla právního asistenta z Mikulova a Anny, roz. Straubové

∞ 13. 7. 1846 Mohelnice s Marií, roz. Markovou z Mohelnice († 1857 v Roudnici)⁶⁸

∞ 22. 11. 1858 Roudnice nad Labem s Růženou Viertlovou z Roudnice, dcerou lobkovického důchodního Jana Viertla⁶⁹

Potomci z I. manželství:

Berta Voglová

* 22. 5. 1847 Svitavy⁷⁰ - † 1914

∞ 25. 10. 1869 Roudnice nad Labem s Antonínem Trázníkem (1837–1888), úředníkem při Státní železnici v Praze

Potomci: dcera Berta Trázníková (1873–1966)

∞ 23. 5. 1899 Plzeň, provdána za bratrance, architekta Jana Kotěru (1871–1923)⁷¹

Marie Voglová

* 25. 12. 1848, Blansko na Moravě⁷² - † 7. 6. 1918 Praha⁷³

∞ 2. 8. 1870 v Roudnici nad Labem s Antonínem Kotěrou (1844–1909), českým středoškolským profesorem, zakladatelem a ředitelem obchodních škol v Ústí nad Labem a Plzni⁷⁴

Potomci: synové architekt Jan Kotěra (1871–1923) a Jaroslav Kotěra (1873–1933), ředitel Buštěhradské dráhy

⁶⁶ MZA, Sběrka matrik, inv. č. 2928, Matrika narozených Mikulov - sv. Václav, 1819–1835.

⁶⁷ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6772, sig. L 134/56, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, 1864–1884.

⁶⁸ Zemský archiv v Opavě (dále ZA Opava), Sběrka matrik, inv. č. 7007, Matrika oddaných Mohelnice, 1831–1869.

⁶⁹ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6765, sig. L 134/15, Matrika oddaných Roudnice nad Labem, 1811–1859.

⁷⁰ SOA Hradec Králové, Sběrka matrik Východočeského kraje, sign. M-302402, Matrika narozených Svitavy, 1842–1850.

⁷¹ Státní oblastní archiv v Plzni, Sběrka matrik, Matrika oddaných Plzeň I – vnitřní město, 1897–1900.

⁷² MZA, Sběrka matrik, č. 52, svazek 8, Matrika narozených Blansko, 1840–1862.

⁷³ Marie Kotěrová je pohřbená v rodinné hrobce Kotěřů na vinohradském hřbitově v Praze.

⁷⁴ SOA Litoměřice, Sběrka matrik, inv. č. 6766, sig. L 134/54, Matrika oddaných Roudnice nad Labem, 1859–1875.

Hermína Voglová

* 4. 5. 1850 Blansko na Moravě⁷⁵ - † 20. 11. 1879 Roudnice nad Labem⁷⁶

Anton Vogl

* 7. 7. 1851 Blansko na Moravě⁷⁷ - † ?

Julius Vogl

* 10. 11. 1854 Roudnice nad Labem⁷⁸ - † 21. 6. 1855 Roudnice nad Labem⁷⁹

Herman Vogl

* 1857 Roudnice nad Labem⁸⁰ - † ?

Potomci z II. manželství

Herman, Růžena, Helena, Alžběta, Max, Otto⁸¹

⁷⁵ MZA, Sbírka matrik, č. 52, svazek 8, Matrika narozených Blansko, 1840–1862.

⁷⁶ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6772, sig. L 134/56, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, 1864–1884.

⁷⁷ MZA, Sbírka matrik, č. 52, svazek 8, Matrika narozených Blansko, 1840–1862.

⁷⁸ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6760, sig. L 134/13, Matrika narozených Roudnice nad Labem, 1838–1854.

⁷⁹ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6770, sig. L 134/18, Matrika zemřelých Roudnice nad Labem, 1833–1857.

⁸⁰ SOA Litoměřice, Sbírka matrik, inv. č. 6761, sig. L 134/14, Matrika narozených Roudnice nad Labem, 1855–1863.

⁸¹ Někteří z nich zemřeli v dětském věku.

1.2. Mikrosvět města

Rodiště Maxe Dvořáka, město Roudnice nad Labem, situované na levém břehu řeky Labe, nedaleko hory Říp a necelých 40 km severně od pražské metropole se v průběhu času přirozeně proměňovalo. Roudnice patřila k nejstarším českým městům, odedávna byla majetkem pražského biskupství, později arcibiskupství a od roku 1603 rodu Lobkoviců.⁸²

Dominantou města a zároveň sídlem lobkovické správy byl raně barokní zámek nacházející se v centru města, avšak stále oddělen příkopem a parkem, a na druhé straně strmým svahem nad řekou.⁸³ V době Maxova narození žila rodina Dvořáků v Roudnici téměř 50 let, od doby, kdy Maxův děd, Josef Dvořák získal místo knížecího archiváře a knihovníka. Jinak tomu bylo v případě Dvořákovy matky Hermíny, jejíž rodina přišla do Roudnice až v 50. letech 19. století v souvislosti s výstavbou železnice, neboť Anton Vogl, Hermínin otec, byl inženýr na dráze.⁸⁴

Svět Maxova dětství, tedy období 70. a 80. let 19. století, byl silně ovlivněn změnami, zahájenými po roce 1848. Výstavba železnice, která byla od roku 1851 součástí tzv. Severní dráhy, vedoucí z Prahy do Drážďan, byla jednou z nejviditelnějších změn, které se v druhé polovině 19. století v Roudnici udály.⁸⁵ Vedle železniční dráhy se v rámci samotného regionu budovala okresní síť silnic. Do roku 1897 jich bylo celkem 26 v celkové délce přibližně 120 km.⁸⁶ V době Dvořákova dětství městu stále chyběl most, který by spojoval oba břehy řeky Labe. Původní kamenný most představující ve středověku výraznou komunikační a obchodní spojnici, po němž např. vedla trasa ze

⁸² KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. VI. díl, Pro-Sto.*, Praha 2004, s. 392.

⁸³ V 17. století proběhla přestavba zámku z renesančního na monumentální raně barokní. Více KUČA, K., *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 402.

⁸⁴ Viz kapitola č. 1.

⁸⁵ MILOTOVÁ, Nina, *V krajině skřivanů. Říp a Podřipsko ve světle formování moderního českého národa 1860–1914*, Praha 2022, s. 33.

⁸⁶ Tamtéž.

severních Čech a Horní Lužice do Prahy, byl během 30. leté války zbořen.⁸⁷ I přes veškeré snahy se nového mostu obyvatelé dočkali až po téměř tři sta letech, v roce 1910.⁸⁸

Oba břehy byly do té doby spojovány pouze přívozy.⁸⁹ Řeka Labe byla v tomto případě tedy nejen přírodní dominantou regionu a spojnicí mezi oblastmi,⁹⁰ ale také představovala kulturní, církevní a národnostní hranici. Oblasti v pravobřežní části sousedily přímo s německými oblastmi Čech, a Roudnice se tedy nacházela na jazykové hranici, kvůli čemuž tam byla o to výrazněji vnímána národnostní otázka. V Roudnici však převažovalo české obyvatelstvo. V 80. letech 19. století žilo v Roudnici 5 373 obyvatel.⁹¹ Z toho se pouze 377 obyvatel přihlásilo k němčině.⁹² O deset let později žilo ve městě s 6 615 obyvateli 64 lidí hlásících se k německé řeči.⁹³ V domácnosti rodiny Dvořáků pravděpodobně probíhala komunikace oběma jazyky. Maxova matka i druhá žena jeho otce byly české Němky. I přes nedostatek rodinné korespondence lze z málo dochovaných fragmentů usoudit, že mezi sourozenci a blízkými příbuznými převažovala komunikace v češtině.

Oblast hospodářství na Roudnicku zažila výrazný ekonomický rozmach díky zrušení poddanství a změně státní hospodářské politiky. Zemědělství ve městě a jeho okolí dosáhlo vysoké úrovně rozvoje, která se odrazila zejména v obilnářství, chmelařství a později i v pěstování cukrové řepy. Právě rozvoj cukrovarnictví a řepařství se stal jedním z pilířů hospodářského vzestupu města. V Roudnici vznikly peněžní ústavy a průmysl zaměřený na zpracování zemědělských produktů a výrobu strojů pro zemědělství.⁹⁴ Nutno také připomenout význam knížecího pivovaru a sladovny, situovaných odedávna nedaleko zámku, proti nádražní budově. Region také hrál významnou roli v oblasti vzdělávání budoucích hospodářů, zvláště po založení Střední hospodářské školy v Roudnici v roce 1864, svého druhu jedné z nejstarších v zemi.

⁸⁷ Most přes Labe byl postavený v letech 1333–1340 z iniciativy pražského biskupa Jana IV. z Dražic. CIHLA, Michal – PANÁČEK, Michal, *Středověký most v Roudnici nad Labem*, Průzkumy památek 13, 2006, s. 8.

⁸⁸ TREFNÝ, Martin – CIHLA, Michal, *Zde spjala tvé břehy Roudnice. 100 let od dostavby nového mostu přes Labe*, Roudnice nad Labem 2010, s. 20.

⁸⁹ CHALOUPECKÝ, Václav, *Dějiny starého mostu v Roudnici n. L.*, Podřipský muzejník 5, 1910, s. 16.

⁹⁰ Od 40. let 19. století mohli obyvatelé využívat také paroplavbu, která Roudnici spojovala se zemským centrem Prahou. Později se stala spíše turistickou záležitostí. MILOTOVÁ, N., *V krajině skřivanů*, s. 33.

⁹¹ KUČA, K., *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s. 389.

⁹² MILOTOVÁ, N., *V krajině skřivanů*, s. 46

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ Tamtéž, s. 32–36.

Dvořákův vrstevník Václav Sklenář, student této školy a pozdější hospodář, popsal ve svých vzpomínkách její polohu a nejbližší okolí rozrůstajícího se města: „*Hospodářská škola byla v Hracholuskách, asi 10–15 minut vzdálená. Mezi městem a obcí Hracholusky byla řada stodol, asi na čtvrtinu cesty, kde se umiřovalo obilí, aby v městě se nehromadil hořlavý materiál. Ostatek byly domy až do Hracholusek pouze po pravé straně při cestě tam, kdežto po levé byla pole, pak menší slévárna, pak velká továrna Pracnerova na secí stroje a u samých Hracholusek Bächrova, více na orebné nářadí. Byla to vždy pěkná procházka po rovném chodníčku – široké pěšině s lipami.*“⁹⁵

Oblast Roudnicka byla ve sledovaném období rozmanitá i v náboženské oblasti. V druhé polovině 19. století se v okolí nacházely tři protestanské sbory: v Krabčicích a Ledčicích evangelická církev reformovaná, v Libkovicích evangelická církev augšpurského vyznání.⁹⁶ Při sčítání lidu roku 1890 se na území soudního okresu Roudnice nad Labem hlásilo 23 224 obyvatel k římskokatolickému vyznání, 2 382 k evangelické reformované církvi, 579 k evangelické církvi augšpurského vyznání, 461 k židovskému vyznání a 10 lidí uvedlo jiné či žádné vyznání.⁹⁷ Evangelického vyznání byl i Maxův spolužák z roudnického gymnázia a pozdější jazykovědec Pavel Váša, jehož otec učil na krabčické evangelické škole. Ostatně k evangelíkům měl kladný vztah i Ervín Špindler, mladočeský politik a dlouholetý starosta Roudnice nad Labem.⁹⁸

Politicky se v Roudnici nad Labem v 19. století projevovaly změny, které byly součástí širšího politického a společenského vývoje v Čechách. Po pádu Bachova absolutistického režimu a obnovení konstitučního života na začátku 60. let 19. století se představitelé českého národního hnutí začali zaměřovat na politickou sféru. Tento vývoj přinesl postupnou politickou diferenciaci, kdy se zastánci různých politických směrů snažili formulovat své politické programy a usilovali o institucionalizaci národního života

⁹⁵ SKLENÁŘ, Václav, *Hrst vzpomínek*, (strojopis), Praha 2005, Dostupné online in: Databáze dějin všedního dne Historického ústavu AV ČR. Václav Sklenář (1874–1943), hospodář na přelomu 19. a 20. století, synovec tehdejší nejznámější herečky Otýlie Sklenářové-Malé.

⁹⁶ MILOTOVÁ, Nina, *Vzhůru na Říp! Různé podoby putování na posvátnou horu Čech ve 2. polovině 19. století*, Východočeský sborník historický 23, 2013, s. 280.

⁹⁷ HONS, Ladislav, *Popis okresního hejtmanství roudnického*, Roudnice nad Labem 1897, s. 13–15.

⁹⁸ O Špindlerově kladném vztahu k evangelíkům, respektive sedlákům evangelického vyznání píše ve svých pamětech Pavel Váša, uvádí: *Zprvu oni podléhali jeho liberalismu, takže pro politické schůze zanedbávali i chrám, ale zase sílil evangelický vliv na Špindlera, a zvláště na jeho ženu Marii, statnou dámu opravdového ducha a noblesního chování, která počala docházet pravidelně do krabčického kostela.* VÁŠA, Pavel, *Pod Řípem. Kniha dětství*, Praha 1941, 3. vydání, s. 42.

prostřednictvím zakládání vlasteneckých spolků a sdružení. Na počátku sledovaného období byla v Čechách dominantní Národní strana, která zastřešovala různé zájmové skupiny politicky aktivního obyvatelstva. Později, roku 1874, se oficiálně oddělila Národní strana svobodomyslná, což ilustruje postupnou politickou různorodost.

Tento politický vývoj se odrážel i v Roudnici nad Labem a okolí. Zatímco venkov byl již od počátku 60. let hlavním centrem mladočechů, v Roudnici tvořili staročeši většinu v obecní samosprávě až do roku 1891.⁹⁹ Mladočeské straně nepomohl ani fakt, že ovládala ve městě vydávaný tisk a nejdůležitější společenská střediska, a ani jejich velký organizační podíl na národních poutích na nedalekou horu Říp. Politická loajalita Roudnice k staročeské straně zůstávala pevná.¹⁰⁰ I představitelé zámku podporovali tehdy ve městě staročestství, po jeho pádu nařídil kníže přísnou politickou neutralitu. Z toho důvodu byl i Max během svého studia na gymnáziu velmi zdrženlivý. Jeho spolužák, Pavel Váša ve svých pamětech uvádí: „*Od nás všech hochů ve třídě se lišil svým nezájmem o běžné věci politické a nikdy se s námi nerozčiloval pro boje mezi Mlado a Staročechy.*“¹⁰¹

V kulturní oblasti města hrála významnou roli spolková činnost. Mezi nejvýznamnější spolky patřila Jednota Říp, která pořádala různé kulturní akce, jako například přednášky, koncerty a divadelní představení, a zvala do Roudnice významné pražské umělce, včetně spisovatelů, herců Prozatímního a Národního divadla a skladatelů. Dalšími významnými roudnickými spolky byly Sokol a Dělnická vzdělávací jednota Budislav, které byly založeny roku 1868.¹⁰²

Přestože Roudnice byla sídlem okresní správy i soudu, zůstávala stále malým, provinčním městem.

⁹⁹ JONÁKOVÁ, Anna, *Korespondence Ervína Špindlera s manželkou Marií*, Praha 2021, s. 10.

¹⁰⁰ MILOTOVÁ, N., *V krajině skřivanů*, s. 133.

¹⁰¹ VÁŠA, P., *Pod Řípem*, (3. vydání), s. 135–136.

¹⁰² MILOTOVÁ, N., *V krajině skřivanů*, s. 105–118.

1.3. Zámecké dítě

Je obecně známo, že prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá, hraje klíčovou roli při formování jeho osobnosti. Ve Dvořákově případě tomu nebylo jinak. Max a jeho příbuzní byli součástí světa rodiny knížete Mořice z Lobkovic,¹⁰³ jejich dvořanů a personálu bydlícího na roudnickém zámku neboli tzv. hofštátu. Tento mikrosvět byl pevně zakotven v tradicích, pravidlech a zvyklostech knížecího rodu, což mu dodávalo konzervativní charakter.

Součástí roudnického zámku byly také rozsáhlé knihovny a archivní sbírky, umístěné v přízemí východního křídla zámku a v přízemí západního traktu.¹⁰⁴ Obě zařízení byla nedílnou součástí fideikomisu knížecí primogenitury.

Mezi knihovníky a archiváři, kteří měli tyto sbírky na starost, patřil i Maxův děd, Josef Dvořák, první z generace Dvořáků, který v roce 1824 vstoupil do služeb Lobkoviců. Zpočátku působil jako vychovatel a po smrti premonstráta Kašpara Bouška převzal jeho pozici knížecího archiváře a knihovníka.¹⁰⁵ Během své dlouhé služby sepsal inventář lobkovického zámeckého archivu, který zůstává doposud v platnosti. Knihovna se za jeho éru rozrostla na 40 000 svazků.¹⁰⁶ Poslední čtyři roky života zasvěcoval do práce svého nástupce, syna Maxe, narozeného v roce 1843, který studoval na univerzitě v Praze a ve Vídni. Josef Dvořák zemřel koncem května roku 1874, necelý měsíc před narozením prvního vnuka Maxe.

Max Dvořák st. se v archivu aktivně podílel na zpracování nových dokumentů a rozšíření inventáře. Vedle toho se intenzivně věnoval doplňování knihovny, organizoval sbírky, včetně muzea a zbrojnice, které byly v době jeho nástupu 1873–1875 zcentralizovány na roudnickém zámku. Díky němu začala být v knihovně systematicky doplňována také česká literatura, jak učená, tak beletristická. Max Dvořák se vedle úřední

¹⁰³ Mořic Alois 9. kníže z Lobkovic (1831–1903) se ujal rodových statků v roce 1868 po úmrtí otce Ferdinanda Josefa z Lobkovic (1797–1868). Stručný životopis Mořice z Lobkovic od Maxe Dvořáka st. je uložen v Literárním archivu Památníku národního písemnictví (dále LA PNP), fond Varia, Max Dvořák st. (1843–1909), stručný životopis knížete Morice Lobkowicze, rkp. z r. 1897.

¹⁰⁴ RICHTEROVÁ, Alena, *Vývoj roudnické lobkovické knihovny*, Praha 1989, s. 82.

¹⁰⁵ HOFFMANNOVÁ, Jaroslava – PRAŽÁKOVÁ, Jana, *Biografický slovník archivářů českých zemí*, Praha 2000, s. 158.

¹⁰⁶ RICHTEROVÁ, A., *Vývoj roudnické lobkovické knihovny*, s. 97.

práce věnoval i vědecké tvorbě, napsal řadu studií vztahující se k rodu Lobkoviců, k roudnickému panství a ke stavbě zámku. Jeho hlavní badatelský přínos však spočívá především v jeho genealogických pracích.¹⁰⁷ Max Dvořák st. byl známý svou vážností a konzervativními názory, které převzal z rodinného prostředí a častých kontaktů s aristokracií.¹⁰⁸ Jeho pozice nebyla pouhou rolí panského „služebníka“, ale byla spojena s respektem, vycházejícím z důvěry prověřené časem, což dokládají i pozvání k účasti na slavnostních událostech knížecí rodiny, jako byly svatby, Vánoce či pohřby.¹⁰⁹ Pro mladého Maxe, doma zvaného Maxínek, bylo toto prostředí přirozené. Od dětství byl zasvěcován do života aristokratické rodiny a měl příležitost být v kontaktu nejen s mladými princeznami a princí, kteří byli o něco starší než on sám, ale také se životním stylem této společenské vrstvy.

Na zámku se nacházelo několik služebních bytů. Dvořákovi obývali pokoje v západním křídle s výhledem do zahrady a na nádvoří. Byt přímo sousedil s archivem, což Maxovi poskytovalo jedinečný vhled do otcovy práce.¹¹⁰ Do zámecké knihovny, která se nacházela v několika sálech v opačném křídle, bral později i své spolužáky a přátele. Svou první návštěvu po letech zmínil ve svých pamětech spolužák z roudnického gymnázia Pavel Váša: „*Poznal jsem knihovnu, slavnou lobkovickou, ze které se mi zvláště líbila střední síň se starodávným glóblem a podstavci na čtení velkých těžkých knih.*“¹¹¹ Příteli Josefu Šustovi se zase líbilo: „*kouzelné tiché šero, které bylo v těch síních, do nichž z parku jen vyšší stromy nakukovaly a kde byla tak vhodná pohoda k diskusím odpoutaným od denní všednosti.*“¹¹²

Fondy knihovny a archivu nebyly určeny pouze pro potřeby vlastníka a pro odbornou práci zaměstnanců. Už od první poloviny 19. století byly prostory otevřeny veřejnosti, která sem přicházela na návštěvy a exkurze.¹¹³ Mezi zapsanými hosty se v

¹⁰⁷ CHALOUPECKÝ, Václav, *Archivní rada Max Dvořák*, Podřipský muzejník 4, 1910, s. 41.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Viz dopisy Maxe Dvořáka příteli Josefu Šustovi z 31. 12. 1903, 30. 12. 1904 a 5. 2. 1903: *Ale poněvadž jsem byl na štědrý večer zván k vrchnosti a poněvadž jsem při té příležitosti dostal také present, nemohl jsem se vyhnouti dle zdejších zvyků novoroční návštěvě a gratulaci; Svátky nebyly příliš veselé, bylo špatné počasí a o štědrý večer jsme byli u vrchnosti, což není příliš zábavné; Sestra chtěla jít (na ples), ale teď také nemůže, poněvadž náš kníže má v týž den pohřeb.* NA, fond Josef Šusta, inv. č. 16, Dopisy Maxe Dvořáka, karton č. 3.

¹¹⁰ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 137.

¹¹¹ VÁŠA, P., *Pod Řípem*, (3. vydání), s. 136.

¹¹² ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 139.

¹¹³ RICHTEROVÁ, A., *Vývoj roudnické lobkovické knihovny*, s. 88.

návštěvních knihách nacházejí významné osobnosti kulturního a vědeckého světa, mezi nimiž jsou i budoucí profesori Maxe na pražské univerzitě.¹¹⁴ Z návštěvní knihy zámecké knihovny z roku 1888 se dovídáme, že: „*Dne 10. 5. 1888 na ctěné pozvání pana archiváře Dvořáka masově shromáždilo se ctěné zastupitelstvo města Roudnice se svým měšťanstvem v čele k prohlídce nově uspořádané knihovny knížecí.*“¹¹⁵ Podepsali se mimo jiné i Maxovi vyučující roudnického gymnázia.

Vzhledem k tomu, že Dvořákovi byli dobře situovanou úřednickou rodinou, mladý Max jistě materiálně nestrádal. Velkou ranou však byla smrt jeho matky, která zemřela, když mu bylo pouhých pět let. Do dalšího manželského svazku vstoupil jeho otec až o devět let později, tedy v Maxovým 14 letech. Kdo se o Maxe a jeho mladší sourozence do té doby staral, zda to byla budoucí Dvořáková nevlastní matka či někdo jiný, nelze zatím objasnit. Absence mateřské náruče v kombinaci se zdravotními problémy: ploský hrudník a vleklé plicní katary, zapříčinily jeho celoživotní melancholii. Jeho oblíbeným rčením bylo: „*Voním od mládí vůní pohřebních tuberos*“.¹¹⁶

¹¹⁴ Např. 17. 10. 1871, Josef Emler, 23. 7. 1872 Jaroslav Goll. Zámek Nelahozeves, Lobkowiczský archiv, Supplementa, S 7/3f = knihovny, 1869–1894.

¹¹⁵ Zámek Nelahozeves, Lobkowiczský archiv, Supplementa, S 7/3f, 1869–1894.

¹¹⁶ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 84.

1.4. Gymnaziální léta

Po absolvování obecné školy bylo pro Maxe Dvořáka zcela přirozené pokračovat ve studiích na gymnáziu. V době, kdy nastoupil na střední školu, slavilo roudnické gymnázium teprve pár let existence. Před rokem 1877 museli ti, kteří usilovali o vzdělání, podniknout cestu do českého gymnázia ve Slaném, kam bylo tehdy obtížné spojení, nebo do bližších Litoměřic, avšak na německé gymnázium.¹¹⁷

Gymnázium sloužilo nejen místním hochům, ale do Roudnice přicházelo mnoho dalších z širšího okolí. Teprve od školního roku 1881/82 bylo původně čtyřleté gymnázium povýšeno na osmileté.¹¹⁸ Škola byla situovaná nedaleko zámku a náměstí, naproti kapli sv. Josefa.

Max ve svých deseti letech nastoupil v roce 1884 do prvního ročníku spolu s dalšími 54 chlapci, jejichž počet postupně klesal.¹¹⁹ Jako je tomu i dnes, tak i tehdy musel Max absolvovat přijímací zkoušku z českého jazyka a matematiky.¹²⁰ Během celého studia se řadil k úspěšnějším žákům, ale nepatřil přímo mezi premianty, školní rok však končil vždy s vyznamenáním.¹²¹

Mezi nejúspěšnější Maxovy spolužáky patřil pozdější jazykovědec Pavel Váša z Krabčic.¹²² Jak asi Max působil na své spolužáky z odlišného prostředí, dokládají vzpomínky zmíněného Váši, který přiznává, že se přátelské pouto mezi nimi rodilo velmi pomalu, hlavně z důvodu vzájemných, přirozených předsudků. Max, elegantní student, vyrůstající v odlišném, konzervativním prostředí zprvu na svého zvenkova pocházejícího spolužáka zahlížel, u Váši to zase byla: „*trocha trpkosti na elegantního studenta, kterému všichni profesori zřejmě přáli a v leccems poshověli.*“¹²³

Během svého gymnaziálního studia Max hodně četl, lákala jej především krásná literatura, kterou čerpal z domácí knižecí knihovny. O pokladech, které se ukrývaly za

¹¹⁷ MANN, Miloslav – STRACHOTOVÁ, Eva, *120 let gymnázia v Roudnici nad Labem. Potřeba české střední školy na Podřipsku*, Vlastivědný sborník Podřipsko 7, 1997, s. 97.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 98.

¹¹⁹ SOKA Litoměřice, fond Reálné gymnasium v Roudnici n. L., inv. č. 8–15, Hlavní katalogy, 1884–1892.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

¹²³ VÁŠA, P., *Pod Řípem*, (3. vydání), s. 135.

zdmi roudnické zámecké knihovny věděli i Maxovi spolužáci. Knihy do školy, zvláště vzácné edice, nosil občas ze svého podnětu, někdy na žádost třídního učitele, profesora klasických věd Vladimíra Koblisky, nebo profesorů češtiny Eduarda Světa či Václava Piskáčka.¹²⁴ Studenti měli možnost nahlédnout do překrásného italského tisku Dantovy Božské komedie, vydání Horáce s paralelním německým překladem a dalších. S Dantovou Božskou komedií zažil Max nehodu, o níž píše Váša následující: „*Tenkrát nebyly ještě v lavicích školní kalamáře, a jak jsme se, stojíce kolem něho, nahýbali k sličné knize jasného monumentálního tisku, někdo zavadil o kalamář a černý proud zaplavil knihu. Max se napřed lekl, tenkrát už s hezkým jemným knírkem, se mu nakřivil jako vždy při úsměvu, napětí nebo leknutí, ale potom otřel, co se otřít dalo, a prohlásil resolutně, že zastrčí knihu do regálu, však kdo ví, kdy si zas někdo Danta vypůjčí.*“¹²⁵

Ze spolužáků se nejvíce Max sblížil s výborným matematikem Antonínem Derflem, pozdějším lékařem:¹²⁶ „*Dvořák a Derfl byla dvojice opravdu hezkých hochů, z nich Max byl blondýn, jeho přítel dokonalý brunet. Spolu chodili na procházky, spolu podnikali rozmanité milostné výpravy, při kterých nedbali ani národnosti ani konfese – nejhezčí dívky bývaly židovky – ani konečně společenských překážek, vždyt' pan ředitel našeho gymnasia měl také dvě hezké dcerušky.*“¹²⁷

O studentském životě v Roudnici podává svědectví již zmíněný student hospodářské školy Václav Sklenář: „*Studenti scházeli se nejvíce v restauraci na dolejší hlavní třídě „U Zárubů, kde bývalo velmi živo, až někdy mnoho; Společenský život byl v Roudnici hezký. Studenti pořádali divadla a výlety a všelijaké zábavy, jichž se roudnické občanstvo pilně účastnilo. Na velikém ostrově, ležícím na sever od hlavní třídy – v jejím pokračování, odbývaly se velké zábavy spolkové, spojené s různými podniky. Labe bylo zde krásné, mocná to řeka.*“¹²⁸

Mimo čtení trávil Max čas také psaním, přispíval svými verši a kritikami do školního časopisu, jehož vydavatelem byl spolužák Josef Sedláček, pozdější lékař

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ VÁŠA, Pavel, *Pod Řípem. Paměti I.*, Praha 1947, 4. vydání, s. 144.

¹²⁸ SKLENÁŘ, V., *Hrst vzpomínek*, s. 85–86.

v Golčově Jeníkově.¹²⁹ V textech byl patrný vliv jeho profesora Lva Scholze, básníka a slavisty, na kterého po letech vzpomínal jeho spolužák z brněnského gymnázia Jan Herben a zmínil se i o Maxovi, kterého poznal ještě jako studenta: „*Když jsem četl sešitek jeho veršů, byly v nich kořínky Scholzovy. Profesor Dvořák stal se potom elegantním stylistou: snad i tu jsou kořínky Scholzovy.*“¹³⁰ S profesorem Scholzem pojil Maxe bližší vztah, lze tak usuzovat ze Scholzovy starosti o mladého studenta, neboť se obrátil s prosbou na svého přítele, hudebního skladatele Josefa Bohuslava Foerster, působícího v Praze, zda by mu mohl svěřit „mladého přítele“, který se právě chystal do Prahy na studia, neboť mu šlo o to, aby „*Dvořák našel v Praze bytost, jíž by se mohl svěřiti se svými touhami, bytost, jíž by mohl důvěřovati s jistotou, že dojde pochopení a ohlasu.*“¹³¹ Scholz s Foersterem nebyli jedinými „mentory“, s nimiž Dvořák navázal hlubší vztah. Z jeho korespondence vyplývá, že ve svém životě vždy potřeboval někoho, o koho by se mohl opřít a sdílet nejen literární, vědecké, ale i osobní touhy a problémy.

V roce 1892 skládal Max zkoušku dospělosti, místní tisk o tom referoval takto: „*Na zdejším reálném a vyšším gymnáziu byli ve dnech 1. a 2. července 1892 konány ústní zkoušky maturitní za předsednictví pana Josefa Zahradníka, ředitele gymnázia v Písku. Z 9 abiturientů, kteří se zkoušek podrobili, všichni byli uznáni dospělými, však 4 z nich s vyznamenáním. Jsou to: Dvořák, Friedrich, Chlum a Váša.*“¹³²

Po úspěšné maturitě čekalo po prázdninách Maxe zahájení akademického studia v Praze. Zapsal si historické vědy. Jeho volba studijního směru se může zdát přirozená, vyplývající z rodinné tradice a prostředí. Není divu, že autoři zkoumající život a dílo Dvořáka zdůrazňují jeho předurčení k následování rodinné tradice, uvádějíce, že pražská a následná vídeňská studia představovala pro něj nezbytnou kvalifikaci pro jeho budoucí osudové povolání. Nicméně otázkou zůstává, zda měl Max skutečně možnost si svůj studijní směr svobodně zvolit, nebo zda byl omezen otcovým přáním, aby se vydal směrem, který mu zajistí stabilní existenci. Ze zprávy, kterou adresoval příteli Šustovi

¹²⁹ VÁŠA, P., *Pod Řípem*, (4. vydání), s. 144.

¹³⁰ HERBEN, Jan, *Kniha vzpomínek*, Praha 1935, s. 101.

¹³¹ FOERSTER, Josef Bohuslav, *Poutníkovy cesty (Paměti díl II.)*, Praha 1932, s. 204.

¹³² Podřipan XXIII, č. 28, 8. 7. 1892.

v roce 1897, lze vyvodit, že jednou z alternativ bylo i studium práv: „*Jaké je to štěstí, že jsem nešel studovat práva, jak si přál můj otec.*”¹³³

¹³³ DVOŘÁK, M., *Listy o životě a umění*, s. 52 (Dopis Maxe Dvořáka adresovaný Josefu Šustovi, září 1897).

ČÁST 2.

PRAHA

2.1. První rok v Praze

Když se osmnáctiletý Max Dvořák v říjnu roku 1892 vydal z Roudnice nad Labem do Prahy, započala mu zcela nová životní etapa. Josef Bohuslav Foerster popsal začínajícího vysokoškolského studenta takto: „*Vešel ke mně hezký, štíhlý jinoch pohledné tváře, jemného vzezření, ušlechtilý, trochu zamlklý, tichý a vyčkávající. Snivě melancholické oči zadívaly se na mne tázavě, když se mi byl představil a jasně a určitě, ale se svrchovaně sympatickou skromností, přednesl svůj studijní plán.*“¹³⁴

Dvořákova studia na filozofické fakultě začala ve školním roce 1892/93, tedy deset let po rozdělení univerzity na českou a německou část. Filozofická fakulta Karlo-Ferdinandovy univerzity sídlila v Klementinu, v budově bývalé jezuitské koleje. Nedaleko odtud na Františkově nábřeží se nacházel jeden ze studentských domů, kde se Max ubytoval v prostém malém pokoji s výhledem na Malou Stranu a Hradčany.¹³⁵

Dvořákovo studium v Historickém semináři nelze zužovat pouze na vztah k Jaroslavu Gollovi, i když byl v akademickém i lidském smyslu nejvýznamnější. V době, kdy Max nastoupil, vedly seminář i další významné osobnosti: Josef Emler a Antonín Rezek. Jejich pedagogické přístupy se lišily, avšak vzájemně se doplňovaly.¹³⁶ Nejstarší z nich, Josef Emler, absolvent Sickelova vídeňského Institutu pro rakouský dějezpyt, kladl ve svých lekcích velký důraz na zásady kritického zkoumání pramenů. Nové metody pomocných věd získané studiem ve Vídni uměl efektivně aplikovat i v českém prostředí.¹³⁷ Jako ředitel Archivu města Prahy umožňoval svým studentům pokračovat v paleografickém výcviku prostřednictvím opisování listin.¹³⁸ Tímto způsobem si studenti osvojovali, včetně Dvořáka, znalosti a dovednosti, které jim následně usnadňovaly

¹³⁴ FOERSTER, J. B., *Poutníkovy cesty*, s. 204.

¹³⁵ Tamtéž, s. 205. „*Ten pohled na panoramu levého břehu vltavského, věčně proměnlivý a věčně krásný, blažival nás často za tichých večerů, jež jsme zažili, sníce a hovoříce o umění.*“

¹³⁶ PETRÁŇ, Josef a kol., *Dějiny Univerzity Karlovy. Díl 3. 1802–1918*, Praha 1997, s. 266.

¹³⁷ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 40.

¹³⁸ Tamtéž, s. 41.

přechod na studia do Vídně bez jakýchkoli potíží.¹³⁹ Max si v prvním semestru u Emlera zapsal středověkou paleografii a historický seminář, v počtu pět hodin týdně.¹⁴⁰

Stejně jako Emler, měl i Goll zkušenosti ze zahraničí, poznal německé metody a snažil se držet krok s evropským pozitivistickým dějepisectvím zejména v otázce metodologie. Své žáky nabádal k samostatným úvahám, k důkladnému zkoumání pramenů a zároveň zdůrazňoval obezřetnost při interpretaci informací.¹⁴¹ Oblast jeho badatelského zkoumání a výkladu ležela v období středověku a raného novověku, proto byli také nejvýznamnější z jeho žáků specialisty na tato období.¹⁴² Právě dějiny středověku byly prvním cvičením, které si Dvořák u Golla v prvním roce zapsal.¹⁴³ Vedle Golla byl další významnou postavou na fakultě Antonín Rezek. Koncem 80. let převzal po svém učiteli V. W. Tomkovi katedru rakouských dějin.¹⁴⁴ Rezkovy semináře o pramenech k dějinám Rakouska navštěvoval Dvořák v letním semestru. Během Maxova studia působil i jako děkan fakulty. Dvořák však docházel také na přednášky Tomáše Masaryka o praktické filozofii a logice, Jana Palackého o Evropě z hlediska geografického, Čenka Zíbrta o kulturních dějinách středověku, konečně na specializovanou přednášku Antonína Rezka o třicetileté válce.¹⁴⁵

Nejen studium historie, ale i četba a psaní poezie naplňovaly Dvořákův čas. Do Prahy přišel i díky gymnaziálnímu profesoru Lvu Scholzovi velmi sečtělý, projevil proto zájem o přednášky týkající se literatury. Hned v prvním semestru si zapsal přednášku o německé literatuře u profesora Václava Emanuela Mourka.¹⁴⁶ Na úroveň jeho výkladů a reflexi Maxe vzpomenu po letech Pavel Váša: „*Seděli jsme v poslední lavici a nepsali. Maxovi se nelíbil lacině žertovný způsob, jakým Mourek traktoval Goethovy milostné historie, a posměšně to glosoval. Až toho měl Mourek jednou dost. „Vidím,“ řekl popuzeně, „že jsou tam vzadu dva pánové, kterým se mé přednášky nelíbí. Nechci je nutit,*

¹³⁹ HLAVÁČEK, Ivan, *Tzv. Gollova škola a vídeňský "Institut"*, in: Jaroslav Goll a jeho žáci, České Budějovice 2005, s. 80.

¹⁴⁰ Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, inv. č. 21, Katalog posluchačů FF KFU v ZS 1892–1893, Řádní a mimořádní posluchači, farmaceuti.

¹⁴¹ MAREK, Jaroslav, *Jaroslav Goll*, Praha 1991, s. 196–201.

¹⁴² Tamtéž, s. 179.

¹⁴³ Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, inv. č. 21, 22, Katalog posluchačů FF KFU v ZS 1892–1893, Řádní a mimořádní posluchači, farmaceuti.

¹⁴⁴ PETRÁŇ, J. a kol., *Dějiny Univerzity Karlovy*, s. 267.

¹⁴⁵ Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, inv. č. 21, Katalog posluchačů FF KFU v ZS 1892–1893, Řádní a mimořádní posluchači, farmaceuti.

¹⁴⁶ Tamtéž.

aby je poslouchali. Prosím, pánové...“ a srozumitelným gestem nám ukázal dveře. Tak jsme s Maxem vylítli k veselosti i uspokojení opravdových germanistů, pokorně píšících do svých lejster.“¹⁴⁷

Mimoto navštěvoval přednášky profesora Otakara Hostinského s názvem „Estetika dramatu“,¹⁴⁸ od kterých si sliboval, že mu otevrou nové obzory. Byly však zaměřené hlavně na hudbu a výtvarné umění, o nějž tehdy ještě nejevil zájem.¹⁴⁹

Literární vášeň ho ale sblížila se synem ředitele schwarzenberského panství v Třeboni, Josefem Šustou, který si historické vědy zapsal o rok dříve. Stali se brzy přáteli. Zájem o literaturu nebyl jediným spojujícím prvkem těchto dvou mladých mužů. V jejich životech lze spatřit mnoho podobností. Oba se narodili v zámeckém prostředí. Jejich otcové byli knížecími zaměstnanci, u Šustů to byli Schwarzenbergové, u Dvořáků zase Lobkovicové. Tento společný základ ovlivnil jejich aspirace, spojovalo je vnitřní pouto, které se odráželo v literárních a vědeckých tužbách. A v konečném důsledku i podobná tragika konce.¹⁵⁰

Často spolu debatovali o umění, zejména o zahraniční literatuře, francouzské, ruské a zvláště severské, která se pro ně stala velkou inspirací. Postavy z literárních děl hledali v lidech kolem sebe i v sobě.¹⁵¹ V roce 1891 vyšel český překlad Ibsenových „Příšer“, naturalistické hry, která kladla důraz na důsledky dědičnosti.¹⁵² Tento aspekt fascinoval zvláště Maxe, zejména postava Osvalda,¹⁵³ který trpí těžkou nemocí a jehož osud v melancholickém studentovi rezonoval, neboť nedoufal v dlouhý život. Přátelé si vyměňovali i vlastní básnickou tvorbu, byť se jednalo spíše o krátké náčrtky než o kompletní hotová díla.¹⁵⁴ Pro ilustraci lze citovat část Dvořákovy básně, v níž se odráží nálada jeho mládí: *Na smrt myšlenka jen zbývá / - myšlenka, v níž se smysl žití skrývá. /*

¹⁴⁷ VÁŠA, P., *Pod Řípem*, (3. vydání), s. 138.

¹⁴⁸ Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, inv. č. 21, Katalog posluchačů FF KFU v ZS 1892–1893, Řádní a mimořádní posluchači, farmaceuti.

¹⁴⁹ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 93.

¹⁵⁰ Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR (dále Archiv AV ČR), fond Josef Werstadt, inv. č. 1262, Dvořák Max, Roudnice nad Labem. Životní přátelství Josefa Šusty a Maxe Dvořáka. K 90. narozeninám obou historiků v roce 1964.

¹⁵¹ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 92.

¹⁵² IBSEN, Henrik, *Příšery. Drama ve třech jednáních*, Praha 1891.

¹⁵³ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 92.

¹⁵⁴ Fragментy se dochovaly v LA PNP, fond Varia, Max Dvořák, Josef Šusta.

*Kam pohlédneš, zříš její přízrak sterý, / a pouta klamů minulých z nás snímá / a roste rychle, vše již zaujímá. / I modlíš se: "Smrt tichou dej mi, Pane, / a skloníš hlavu, čekáš umírání."/ Tu kouzlo podivné se v hrudi sklání, / vše jasně zříš a ze všeho klid vane, / a smrt jako všeho podstata ti září. / To program můj, ta poesie stárí.*¹⁵⁵ Básnickou tvorbou nebyli Dvořák se Šustou ojedinejší. Mnoho historiků před nimi i po nich mělo básnické sklony. Vedle Jaroslava Golla to byl Josef Pekař i Václav Novotný, poezií se zabýval Václav Chaloupecký i Zdeněk Kalista.¹⁵⁶

V té době byl počet studentů historie malý,¹⁵⁷ a omezený pouze na muže.¹⁵⁸ Proto se kromě Josefa Šusty mohl Max, na fakultě zvaný Lord Max,¹⁵⁹ blíže poznat i se staršími kolegy: Jaroslavem Bidlem, Václavem Novotným, Josefem V. Šimákem, Josefem Pekařem, Gustavem Friedrichem, Janem Bedřichem Novákem. Blízký mu byl o čtyři roky starší, vyškovský rodák, Bohumil Navrátil. Se stejně starým Zdeňkem Tobolkou se Max příliš nesblížil, vzhledem ke značným odlišnostem jejich povah.

Spojující platformou studentů na fakultě byl Historický klub. Tehdy ještě studentský spolek, měl za cíl nejen půjčování knih, ale i pořádání přednášek a diskusí. Předsedu Antonína Rezka v lednu 1893 nahradil knihovník Českého muzea, Čeněk Zíbrt, který se snažil jako nový starosta oživit činnost klubu.¹⁶⁰ Mimo pravidelné procházky po památkách v Praze se členové vydali například i do severních Čech, konkrétně do Dvořákova rodiště. Kromě města a hory Řípu si díky intervenci Maxe mohli prohlédnout také zámeckou knížecí knihovnu. Do návštěvní knihy se podepsali dne 14. května 1893: dr. Čeněk Zíbrt, Karel Pešek, podepsán jako pokladník, Josef Šusta, knihovník, Antonín Rezek jako jednatel, Vojtěch Fousek jako administrátor, dr. Josef Sládeček, Bohumil Navrátil a Max Dvořák.¹⁶¹

V rámci Historického klubu brzy vykristalizovaly různé názorové proudy. Souzvuk názorů těsně sblížil tři muže: Maxe Dvořáka, Bohumila Navrátila a Josefa

¹⁵⁵ České muzeum hudby, fond Josef Bohuslav Foerster, inv. č. 254.

¹⁵⁶ MAREK, J., *Jaroslav Goll*, s. 61.

¹⁵⁷ Např. na počátku 90. let 19. století bylo v Gollově semináři kolem 6 až 8 studentů. KRÁL, Václav, *Zdeněk Nejedlý a Gollova škola*, Praha 1986, s. 26.

¹⁵⁸ První ženy, studentky se na univerzitě objevují až o pár let později, v roce 1897.

¹⁵⁹ Označení se objevuje v edici dopisů: KLIK, Josef (ed.), *Listy úcty a přátelství. Vzájemná korespondence Jaroslava Golla a Josefa Pekaře*, Praha 1941, s. 97.

¹⁶⁰ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 85.

¹⁶¹ Zámek Nelahozeves, Lobkowiczský archiv, Supplementa, S 7/3f, 1869–1894.

Šustu.¹⁶² Přátelství utužovali především večer při nočních toulkách Prahou, často navštěvovali hospody, pokud to jejich finance dovolily. Jejich oblíbená byla u „Švarců“. Dle Šustových pamětích si často: „*přitukli na zdraví „našeho Jaroslávka“ - tím byl míněn Goll, jehož jsme všichni tři zbožňovali.*“¹⁶³ Mezi sebe přijímali další kolegy a známé. Jedním z nich byl i Ota Fasner, student obchodní akademie, pozdější autor operet.¹⁶⁴ V letním semestru, kdy se Max přestěhoval z nábřeží na Ferdinandovu třídu, mu byl i spolubydlícím.¹⁶⁵

V té době to nebyly Maxovy jediné společenské styky. Dlouhou dobu docházel na Střelecký ostrov, kde tehdy sídlil tenisový klub. Ostrov byl místem, kde se scházela pražská „zlatá mládež“, ke které se Max družil jen kvůli lásce k Marii Bendlové, dceři skladatele Karla Bendla. V kroužku Maxových přátel se jí přezdívalo Angelika. Přezdívku Apajuna pro své zelené oči dostala další dívka, s níž se Max nějaký čas stýkal.¹⁶⁶

Po ukončení letního semestru se studenti buď vraceli do svých rodišť, nebo odjížděli mimo ně, jako Max do Kopidlno.

¹⁶² ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 89.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, inv. č. 22, Katalog posluchačů FF KFU v LS 1893, Řádní a mimořádní posluchači, farmaceuti.

¹⁶⁶ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 90–91.

2.2. Prázdniny v Kopidlně

Léto roku 1893 strávil Max Dvořák v Kopidlně, na zámku hraběte Ervína Šlika. O rok dříve tam v létě pracoval Dvořákův otec, který byl požádán Šliky, aby zde uspořádal archiv podle schématu lobkovického archivu v Roudnici nad Labem. V létě 1893 tam přijel znovu společně se synem.¹⁶⁷ Max tuto pracovní nabídku jistě uvítal, neboť mohl získat i praktické zkušenosti podobně jako jeho kolegové, např. Josef Šusta v treboňském a Josef Pekař v jindřichohradeckém archivu. Ve zprostředkovaném kontaktu mezi Šliky a archivářem Dvořákem mohla sehrát roli rodina jeho neteře (Maxovy sestřenice) Marie Anny Valentové, neboť její švagr zastával pozici hospodářského správce v Kopidlně.¹⁶⁸

I když se Max na uspořádání archivu podílel pouze částečně, neboť jeho hlavní úkolem bylo rovnat a třídit knihovnu,¹⁶⁹ je jeho stopa v archivním materiálu patrná. Většina dokumentů ze šlikovského rodinného archivu obsahuje registry a popisky, psané rukou jeho otce, najdeme ale i takové, které psal sám Max Dvořák ml.¹⁷⁰ Jako příklad jeho práce lze uvést zpracování písemností Jindřicha Šlika, prezidenta dvorské válečné rady v letech 1632–1649, které byly díky svému významu později prohlášeny za archivní kulturní památku.¹⁷¹

Je tedy zřejmé, že mladý Dvořák projevoval zájem a ambici o studium archivního materiálu, pravděpodobně jak na vlastní popud, tak i na doporučení otce. Písemnosti Jindřicha Šlika si však nevybral náhodou; období 30. leté války bylo tématem, které přednášel v letním semestru profesor Antonín Rezek.¹⁷² Historií rodu Šliků se Dvořák zabýval následujících několik let. V roce 1895 v prvním čísle Českého časopisu

¹⁶⁷ Informace o působení Maxe Dvořáka v kopidlenském archivu přináší dopis (respektive jeho strojopisová kopie), uložený v SOA Hradec Králové, pracoviště Zámorsk, fond Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves (dále ÚSVs Jičíněves), inv. č. 312, karton č. 20. Tímto dopisem Max Dvořák v roce 1909 reagoval na žádost Antonína Schabaty, zámeckého správce v Kopidlně, o sdělení, v jakém stavu se nacházel kopidlenský archiv v době, kdy v něm Max Dvořák působil. Konkrétní zpráva o jeho pracovní náplni a činnosti se v kopidlenském archivu nedochovala.

¹⁶⁸ Maxova sestřenice Marie Anna s manželem Josefem Valentou bydlela ve Vokšicích ve služebním bytě Šliků, bratr jejího manžela, tudíž její švagr Jan Valenta, zastával pozici hospodářského správce v Kopidlně.

¹⁶⁹ SOA Hradec Králové, pracoviště Zámorsk, fond ÚSVs Jičíněves, inv. č. 312, karton č. 20.

¹⁷⁰ SOA Hradec Králové, pracoviště Zámorsk, fond Rodinný archiv Šliků, Jičíněves.

¹⁷¹ Viz <https://www.mvcr.cz/kulturni-pamatky>

¹⁷² Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, inv. č. 22, Katalog posluchačů FF KFU v LS 1893, Řádní a mimořádní posluchači, farmaceuti.

historického vyšel jeho příspěvek s názvem „Hrabata Šlikové a jejich archiv v Kopidlně“.¹⁷³ S kolegou a přítelem Josefem Šustou byli jediní studenti, kterým byla otištěna rozsáhlejší studie v prvním ročníku tohoto časopisu, vedeného jejich učiteli Jaroslavem Gollem a Antonínem Rezkem.¹⁷⁴ To svědčí o jejich ambicích a nadání. Dvořákovu ctižádostivost potvrzuje i jeho zájem o materiál, který by byl zajímavý i pro zahraniční čtenáře. V dopise svému kolegovi Václavu Novotnému sdělil: „*Slepiš jsem obšírnou zprávu o archivu v Kopidlně. Napsal jsem ji Německy, poněvadž archiv chová mnoho věcí, jež mají i mimo Čechy interest. Nevíte, kde bych ji nejvýhodněji odbyl?*“¹⁷⁵ Studie mu vyšla německy v roce 1895 v Jičíně, pod názvem: „*Beitrag zur Gräfllich Schlik'schen Herrschafts- und Hausgeschichte*“.¹⁷⁶ Později byla ve Vídni publikována další stať z kopidlinského archivu o falzech říšského kancléře Kašpara Šlika: „*Die Fälschungen des Reichskanzlers Kaspar Schlick*“.¹⁷⁷ Kromě toho připravoval již během letního semestru k vydání dva deníky Matiaše Borbonia, lékaře Rudolfa II.¹⁷⁸ Rukopisy se nacházely v roudnické lobkovické knihovně.

V létě roku 1893, kdy Max Dvořák poprvé navštívil Kopidlnu, započala intenzivní korespondence mezi ním a Josefem Šustou. Během svého pobytu na šlikovském zámku poslal svému příteli několik listů: „*Jsem již od počátku prázdnin v Kopidlně, kde rovnám archiv a knihovnu. Mám se tu dosti dobře. Archiv je pěkný, hlavně z periody třicetileté války našel jsem mnoho zajímavých věcí.*“¹⁷⁹

Svého přítele Šustu informoval nejen o potenciálu archivních materiálů, který nacházel, ale hlavně o citových prožitcích. V Kopidlně rád zůstával i z jiných důvodů, neboť se mu líbila mladá komorná paní hraběnky: „*Ach, Bože, milý pane Pepíku,*

¹⁷³ DVOŘÁK, Max, *Hrabata Šlikové a jich archiv v Kopidlně*, Český časopis historický 1, 1895, s. 298–307.

¹⁷⁴ Josefu Šustovi byla v témže časopise otištěna stať s názvem *Záviš z Falkenštejna* na s. 246–259, méně rozsáhlá stať byla taktéž otištěna jejich vrstevníkovi, kolegovi Zdeňku V. Tobolkovi o Jiřím Honauerovi z Olomouce na s. 272–273.

¹⁷⁵ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Václav Novotný, inv. č. 243, Dopis Maxe Dvořáka Václavu Novotnému, 28. 4. 1894 Roudnice nad Labem.

¹⁷⁶ DVOŘÁK, Max, *Beitrag zur gräfllich Schlik'schen Herrschafts- und Hausgeschichte*, Jičín, Kabátník & Comp. 1895.

¹⁷⁷ DVOŘÁK, Max, *Die Fälschungen des Reichskanzlers Kaspar Schlick*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 22, 1901, s. 51–107.

¹⁷⁸ DVOŘÁK, Max (ed.), *Dva denníky doktora Matiaše Borbonia z Borbenheimu*, Praha 1896 (Historický archiv č. 9).

¹⁷⁹ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 17 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi 12. 8. 1893, Staré Hrady u Libáně).

nemůžete si představit, jak jsem teď zamilován. To přesahuje už všechny meze. Nejím mnoho, nespím a hubnu samou láskou. Nepřeju Vám, milý příteli, aby se Vám něco podobného přihodilo. Není to k smíchu, je to spíše k zbláznění. Object mé horoucí lásky jmenuje se Marietta. Je vám to blondýnka; vlasy jako stříbrošedé hedvábí, tak jako se nosilo mnoho v empiru, oči modré jako nebe na východě před západem slunce, a postava - neviděl jsem nikdy lepší, krásnější. Nepřeháním. Pro Mariettu bych provedl největší hloupost! Víím, že se smějete a vzpomínáte na termín Palackého: „básnická p...ce“, ale kdo za to může, že mi osud udělil tak zamilovanou povahu. Apajuna to byla komedie, Angelika hračka, caprice, ale Marietta to je mysterium. Ale jistě už zíváte.“¹⁸⁰

Příteli Bohumilu Navrátilovi o týden na to píše: „Zžasnete až se dovíte, co jsem všecko zažil, jaká proměna se se mnou stala. Zdržím se v Kopidlně ještě asi týden a potom pojedou do Roudnice.“¹⁸¹ Snad i proto trávil v Kopidlně i další léto.

¹⁸⁰ NA, fond Josef Šusta, inv. č. 16, Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi 9. 9. 1893, Kopidlno, karton č. 3.

¹⁸¹ MZA, fond Bohumil Navrátil, inv. č. 68, Korespondence, Korespondenční lístek Maxe Dvořáka Bohumilu Navrátilovi, 18. 9. 1893 Kopidlno, karton č. 1.

2.3. Poslední rok v Praze

Druhý a poslední rok Dvořákových studií v Praze (1893/94) probíhal v jiném společenském ovzduší. Zimní semestr byl ovlivněn politickým napětím ve městě, stejně jako v září vyhlášeným stanným právem a následným procesem s Omladinou. Dvořák se k těmto událostem stavěl velmi zdrženlivě, až pohrdavě.¹⁸² V osobní rovině ho velmi ovlivnil Šustův odchod na studia do Vídně; možná právě proto snil o stejné cestě už od září 1893.¹⁸³

Stejně jako v letním semestru se Dvořák vrátil na Ferdinandovu třídu,¹⁸⁴ bydlel v prvním poschodí domu č. 25.¹⁸⁵ Výhled již neměl tak půvabný, jako tomu bylo v prvním roce jeho akademického studia.

Na fakultě však šlo, dle Dvořákových slov, vše starým pořádkem.¹⁸⁶ V zimním semestru si zapsal čtyři semináře: Rezkův, Emlerův, Palackého a Gollův.¹⁸⁷ V Rezkově semináři pracoval na tématu o počátcích vlády Ferdinanda I., u Emlera o Antonínu Schlieffovi a jeho poměru k Valdštejnovi, v Gollově semináři se věnoval středověké tématice: Prvé poselství z Čech do Polska za válek husitských.¹⁸⁸

¹⁸² Lze tak usoudit z Pečírkou neotisknuté pasáže dopisu, který Dvořák poslal příteli Šustovi do Vídně: *Večírek byl letos teprve jeden. Schází animo a pak se třeba bát, aby nás, kdybychom se v tak »značném« počtu scházeli (je nás asi 9), že by nás měla policie v podezření, že jsme z omladiny. Dobře, že jsem si vzpomněl - ptal jste se mě po právě zmíněné hlíze (nežidů) na zdravém organismu našeho těla národního. Honzovi Palackých chodí asi 300 - strážníků kolem oken a ve vnitřku budovy to burácí. Mladá srdce tam tlukou a trpí pro šlechetnou ideu, pro krásnou věc, jejíž vrcholem a ideálem je, namazat některému křehkému orgánu bezpečnosti. A kolem budovy kupí se nepřehledné davy, s chvějícím se srdcem otázkou v oku a otevřenou hubou čekající nějakou zprávu o osudu svých miláčků, těch mučedníků pro svatou věc, kteří snad právě řeční s božským zápalem pro lidskost. (tj. tlouct policajty) svobodu (tj. nadávat všemu) a bratrství (tlouct vokna) nebo nastavují břitkým bodákům svá mužná prsa. zvolna blíží se toto "děsné" drama ke konci, rozsudek se blíží, vše se chvěje rozehvěním, jen v přírodě jde vše starým pořádkem. Zvolna poletuje sníh.* NA, fond Josef Šusta, inv. č. 16, Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi 16. 2. 1894, Praha, karton č. 3.

¹⁸³ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 18: „K Vašemu vstupu do Sicklova ústavu Vám srdečně gratuluji, ač je mi při tom líto, že již se v Praze neuvidíme; Povede-li se mi to, jako Vám, shledáme se za rok ve Vídni.“

¹⁸⁴ Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, inv. č. 23, Katalog posluchačů FF KFU v ZS 1893–1894, Řádní a mimořádní posluchači, farmaceuti.

¹⁸⁵ Dnešní budova paláce Metro na Národní třídě.

¹⁸⁶ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 19–20 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi, 14. 11. 1893, Praha).

¹⁸⁷ Archiv Univerzity Karlovy, fond Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Katalog posluchačů, inv. č. 23, Katalog posluchačů FF KFU v ZS 1893–1894, Řádní a mimořádní posluchači, farmaceuti.

¹⁸⁸ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 19–20 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi, 14. 11. 1893, Praha).

Letní semestr považoval Dvořák za „bídny“, neboť Goll nepřednášel, onemocněl oční nemocí: „*Goll nečetl, Rezek odříkával s příslušným pathosem svou revoluci a Kalousek s příslušnou jednotvárností své české dějiny, Emler uspával nejstaršími dějinami rakouskými a Zibrt probouzel v nás folkloristický cit: pověrami středověkými. A to je všecko.*“ V Praze se prý často mluvilo o tom, že na Gollovo místo bude povolán Šembera. „*Jak bude bez Golla česká fakulta existovat, můžete si představit.*“¹⁸⁹ Dvořákovi nepochybně Goll imponoval a jeho pojetí výuky a vedení seminářů považoval za moderní a inovátorské oproti jeho kolegům. Dvořák a Goll však byli i podobně laděné osobnosti. Oba měli středostavovský původ a jistě je ovlivnila ztráta matky, ale i zároveň již zmíněné básnické sklony.

Dvořák si během studia nemusel díky rodinnému zázemí hledat přivýdělek. Tato finanční jistota mu poskytla dostatek volného času pro intelektuální práci. Mimo korektury Borboniových deníků, vydaných až v roce 1896,¹⁹⁰ se věnoval také psaní článků. Svou prvotinu dvacetiletý Dvořák otiskl v tehdy nedávno vzniklém časopise Český lid, který spoluredigoval jeho vyučující Čeněk Zibrt, příspěvek s názvem „Některé pověry hospodářské předešlého věku“.¹⁹¹ I v tomto případě opět využil lobkovický archiv a knihovnu, kde našel rukopis s radami pro hospodáře k léčení nemocí hospodářských zvířat. O tom, jak Dvořák nazíral na své působení v Českém lidu dokládá část dopisu adresovaná Šustovy do Vídně: „*Máte pravdu, červenám se poněkud při myšlence, že jsem se stal spolu pracovníkem (!) Českého lidu, ale věřte, bylo to naposled. Myslím, folklor má u nás dvojí stránku: vědeckou a populární. Po stránce vědecké patří do antropologie a po stránce populární je to dobrý agitační prostředek. A ani jedno ani druhé nekonvenuje mým intencím.*“¹⁹² M. Dvořák v textu reflektoval význam studia lidového povědomí pro pochopení společenských procesů a historického vývoje, přičemž zdůrazňoval, že toto studium má hlubší význam než pouhé akademické zkoumání. Poukázal na to, že společnost může čerpat inspiraci z lidového dědictví a získat z něj poznatky pro svůj vlastní rozvoj.

¹⁸⁹ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 28 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi 23. 7. 1894, Kopidlno).

¹⁹⁰ PEČÍRKA, J. (ed.), *Dva denníky Dra. Matiaše Borbonia z Borbenheimu*, Praha 1896 (Historický archiv č. 9).

¹⁹¹ DVOŘÁK, Max, *Některé pověry hospodářské předešlého věku*, Český lid 3, 1894, s. 323–328.

¹⁹² PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 26 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi 1. 5. 1894, Praha).

Dvořák se aktivně zapojoval i do spolkového života. Na valné hromadě Historického klubu v listopadu 1893 vystoupil společně s Bohumilem Navrátillem a Josefem Cvrčkem proti sestavené kandidátní listině a na protest odevzdali prázdné lístky. Většina kandidátů tak propadla. V nové volbě pronikl z „levice“ Max Dvořák jako administrátor. Spolu s Navrátillem a dr. Novotným byli zvoleni do redakční komise, neboť se na téže schůzi projednávala bibliografická otázka za rok 1892. V čele klubu zůstal jako předseda dr. Čeněk Zíbrt, místopředsedou byl zvolen dr. Václav Novotný.¹⁹³

Po odchodu Josefa Šusty se Dvořák těsněji sblížil s Bohumilem Navrátillem. Často na Šustu vzpomínali, scházel jim zvláště jeho humor.¹⁹⁴ V dopisech, které Dvořák Šustovi během roku posílal, lze vypočítat širokou škálu témat, která reflektují Dvořákovu osobní i studijní sféru. Častým motivem jsou osobní vzpomínky na společné zážitky s Josefem Šustou, což dokládá jejich silné přátelství. Dvořák se ve svých dopisech často svěřuje se svými osobními starostmi a problémy, jako je nedostatek času, či zamilovanost. Akademický život hraje v dopisech také významnou roli, přičemž Dvořák referuje o svých studijních povinnostech, plánech a projektech, včetně práce na seminárních pracích. Společenské aktivity, jako jsou události v historickém klubu, koncerty a bály, jsou také častým tématem dopisů. Literární a umělecké zájmy se odrážejí v autorových úvahách o psaní básní a zážitcích z četby. Max Dvořák se však příliš nevěnuje politickým tématům, ačkoli se občas zmiňuje o některých událostech. Většina jeho pozornosti je zaměřena na osobní záležitosti, akademické povinnosti a společenské aktivity.

Na první pohled však čtenáře Dvořákových dopisů upoutají časté zmínky o touze odjet studovat do Vídně. Dvořák se v korespondenci nejen se Šustou stylizoval do role nešťastníka, jež vycházela z jeho melancholické povahy. V Praze se dle jeho slov cítil sám a bez smyslu života. Jediný, kdo nám umožňuje v této souvislosti nahlédnout na Dvořákovy pohnutky je Josef Šusta: *„Dvořák žil sice v Praze bohatým intelektuálním životem předčasně dozrávajícího talentu. Podařilo se mu již vytisknouti rozličné drobnosti, ale měl k tomu dostatečný autokritický přístup a pocit, že při všech sebesmělejších myšlenkových náběžích ještě sebe sama opravdu nenalezl. Proto toužil po*

¹⁹³PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 20 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi 14. 11. 1893, Praha).

¹⁹⁴ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 19 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi, 14. 11. 1893, Praha).

jiném prostředí, a myšlenka, aby je našel ve Vídni vstupem do institutní přípravy, ho zcela ovládla.“¹⁹⁵

Důležitou roli v tom ostatně sehrál i Jaroslav Goll, který podporoval své nadané žáky ve studijních cestách na cizí univerzity a považoval za důležité, aby nějaký čas „*dýchali jiný vzduch a dívali se k jinému velikému horizontu.*“¹⁹⁶ Často se však zapomíná na význam podpory a zásahů Josefa Emlera, jehož intervence usnadnila cestu Šusty a Dvořáka. Byl to právě Josef Emler, jehož paleografické schopnosti byly ve Vídni ctěny,¹⁹⁷ a který přímo podpořil Šustovu žádost o pobyt ve Vídni soukromým dopisem dvornímu radovi a řediteli rakouského institutu Heinrichu von Zeissbergovi.¹⁹⁸ Dvořákův dopis rovněž potvrzuje, že byl do ústavu uveden právě díky Josefovi Emlerovi: „*V ústavu mne Emler již ohlásil.*“¹⁹⁹

Před odjezdem do Vídně trávil Dvořák opět prázdniny v Kopidlně, odkud koncem léta napsal dopis pražskému příteli, hudebnímu skladateli, Josefu Bohuslavu Foersterovi: „*Prázdniny jsem strávil v Kopidlně. Bylo tu krásně. Tichý rybník, plno labutí na něm, kolem alej kvetoucích růží a vanilek, v pozadí duby a za nimi v dáli Krkonoše. Z rybníka vyletí hejno divokých kachen a letí někam s nataženými krky. V oboře něco vzkřikne a na silnici hrčí kočár. Potom zvoní se kdesi klekání a všechno stichne. Jakoby hudba vála parkem. Ale již je podzim. Zítra pojedu do Roudnice. Počátkem října odeběru se do Vídně, kde vstoupím do ústavu*" für österr. Geschichtsforschung" a potom, potom, kdož to ví?“²⁰⁰

¹⁹⁵ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 122.

¹⁹⁶ KALISTA, Zdeněk, *Josef Pekař*. Praha 1994, s. 243.

¹⁹⁷ LACH, Jiří, *Josef Šusta a Dějiny lidstva*, Olomouc 2001, s. 14.

¹⁹⁸ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 95.

¹⁹⁹ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 28 (Dopis M. Dvořáka Josefu Šustovi 23. 7. 1894, Kopidlno).

²⁰⁰ České muzeum hudby, fond Josef Bohuslav Foerster, inv. č. 254. Dopis Maxe Dvořáka Josefu Bohuslavu Foersterovi 10. 9. 1894, Kopidlno.

ČÁST 3.

VÍDEŇ

3.1. První rok na institutu

Cesta Maxe Dvořáka do Vídně vedla začátkem října 1894 přes zastávku v jižních Čechách. Do Třeboně přijel na pozvání přítele Josefa Šusty, s nímž se chystal na společný pobyt ve Vídni.²⁰¹ I když si oba muži během roku často dopisovali, přátelství mezi nimi bylo stále trochu zdrženlivé povahy, stále si vykali.²⁰² Šusta ve svých pamětech vzpomínal na to, jak se s Dvořákem celý rok neviděl, a proto až s nedočkavostí očekával jeho dopisy, kvůli čemuž se mu často sestry smály a zlobívaly ho písničkou o panence v Roudnici.²⁰³ I z toho důvodu Dvořákovi rozpačitě nadhodil při cestě z treboňského nádraží, že s ohledem na sestry by byl rád, kdyby si začali tykat.²⁰⁴

Po dvou dnech strávených v Šustově rodném městě se společně vydali do Vídně. Ubytovali se na Mariannengasse²⁰⁵ v IX. okrese v bytě rodiny poštovního úředníka.²⁰⁶ V polovině října pak společně nastoupili do Institutu pro rakouský dějezpýt. Šusta do druhého ročníku a Dvořák do přípravného kurzu. S Dvořákem začali studovat i jeho dva pražští kolegové Jan Bedřich Novák a Gustav Friedrich. Tato čtveřice studentů, která si říkala České kvarteto, společně trávila čas nejen studiem, ale i zábavou.²⁰⁷

V létě 1894 před Dvořákovým příchodem byl Institut přestěhován do nově postavené univerzitní budovy v blízkosti Votivkirche, navrženou architektem Heinrichem Ferstem, který také projektoval budovu univerzity.²⁰⁸ V době Dvořákova nástupu slavil Institut pro rakouský dějezpýt 40 let existence. Institut byl založen v roce 1854 po několika letech úvah jako ústav přidružený k Filozofické fakultě Vídeňské univerzity pod přímou ochranou Ministerstva kultu a vyučování v čele s hrabětem Lvem Thunem-

²⁰¹ „Děkuji Vám za Váš dopis. Vašeho milého pozvání milerád použiji. Přijel bych do Třeboně 8mého, odpoledním rychlíkem - je-li Vám to to milo.“ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 30 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi, 25. 9. 1894, Roudnice nad Labem).

²⁰² ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 122.

²⁰³ Jedná se o lidovou píseň: „Já mám svou panenku v Roudnici“ více THOŘOVÁ, Věra a kol. *Lidové písně z Podřipska ve sbírce Františka Homolky*. I. díl, Praha 2015, s. 189.

²⁰⁴ ŠUSTA, Josef, *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 122.

²⁰⁵ Archiv der Universität Wien, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät A–K, sign. 160, 1894–1895, s. 133.

²⁰⁶ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 122.

²⁰⁷ „Pojeďu kolem 4-tého do Prahy a doufám, že se tam setkám s fagotistou a s basbardonem našeho kvarteta. Přidruží se k nim flétna a bude terceto, kdežto viola bude provozovati v ovzduší Třeboňském serenády.“ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 31 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi leden 1895, Roudnice nad Labem).

²⁰⁸ LHOTSKÝ, Alphons, *Geschichte des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 1854–1954*, Graz-Köln, 1954, s. 163–165.

Hohensteinem.²⁰⁹ Přičemž inspirací bylo francouzské pracoviště École des Chartes, založené v roce 1821.²¹⁰ Prvním ředitelem byl jmenován Albert Jäger, původně profesor v Innsbrucku.²¹¹

Cílem Institutu bylo prohloubit vzdělání studentů v rakouských dějinách, naučit je pracovat s prameny na bázi tzv. pomocných věd historických. Studenti měli být také seznámeni s principy a metodami vědeckého bádání, aby je pak samostatně uplatňovali v praxi.²¹²

Škola byla tříletá, skládala se z ročního přípravného kursu a dvouletého hlavního kursu. Přípravný kurz pro 9 studentů byl otevírán každý druhý rok.²¹³ Po přípravném kurzu následovala přijímací zkouška, která se skládala z všeobecných dějin, z latiny a němčiny.²¹⁴ Zájemci o studium na institutu museli mít již za sebou alespoň jeden rok studia na univerzitě a nesměli být starší 24 let.²¹⁵ Šest nejúspěšnějších absolventů přípravného kursu se stalo řádnými členy institutu; ti obdrželi stipendium a mohli sedět v hlavní pracovně ústavu, kdežto mimořádní členové stipendium nepobírali a seděli v průchozí místnosti.²¹⁶

Vyučované předměty byly rozděleny tak jako v Praze, na přednášky a semináře.²¹⁷ Teoretická výuka zahrnovala studium rakouských dějin, studium jazyků (latina, francouzština, italština a středověká němčina) a zejména pomocné vědy historické: paleografie, diplomatika, chronologie, numismatika, heraldika. Přednášeny byly také církevní a právní dějiny, politický a církevní zeměpis, literatura.²¹⁸ V roce 1874, symbolicky v roce Dvořákova narození, byly předměty doplněny o dějiny umění, které získaly rovnoprávné postavení vedle pomocných věd historických, neboť institut měl za

²⁰⁹ WINKELBAUER, Thomas, *Das Fach Geschichte an der Universität Wien. Von den Anfängen um 1500 bis etwa 1975*, Wien 2018, s. 98.

²¹⁰ LHOTSKY, A., *Geschichte des Instituts*, s. 21.

²¹¹ Tamtéž, s. 20.

²¹² Tamtéž, s. 29.

²¹³ Tamtéž. Z toho důvodu nemohl Šusta navštěvovat přípravný kurz a stal se mimořádným členem institutu, tedy nepobíral stipendium.

²¹⁴ GOLL, Jaroslav, *Ústav pro rakouský dějepyt*, Český časopis historický 11, 1905, s. 69.

²¹⁵ Na institut nebylo možné nastoupit ihned po gymnáziu. LHOTSKY, A., *Geschichte des Instituts*, s. 31.

²¹⁶ Tamtéž, s. 32.

²¹⁷ Tamtéž, s. 30.

²¹⁸ Tamtéž, s. 31–32.

cíl vzdělávat též budoucí pracovníky muzeí.²¹⁹ Na seminářích studenti četli listiny a rukopisy z různých staletí, přičemž museli vypracovávat písemné úkoly, prezentovat je a kriticky hodnotit.²²⁰ Jelikož vyučující přednášeli na univerzitě, museli být i studenti zapsáni na univerzitě.²²¹

Rozvoj institutu je především spojen s osobou druhého ředitele Theodora von Sickela, který se seznámil s pařížskou školou před svým příchodem do Vídně. Za Sickela byl také vydán v roce 1879 první ročník vědeckého časopisu „Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung“,²²² do nějž přispíval později i Dvořák. Sickel v krátké době vytvořil z Institutu přední evropské pracoviště pro obor pomocných věd historických, které přitahovalo i české studenty.²²³

Prvním českým frekventantem Institutu byl Josef Emler v jeho třetím kurzu (1859–1861), který celé univerzitní studium vykonal ve Vídni.²²⁴ Ve 12. kurzu (1877–1879) se objevil jihočeský archivář František Mareš, jenž měl později velký vliv na Šustovo rozhodnutí o studiu ve Vídni.²²⁵ S třetím českým studentem a zároveň rodákem z Podřipska, Václavem Kratochvílem, se setkáváme až v 17. kurzu (1887–1889). Další česká jména se objevují až počátkem 90. let 19. století. Do 20. kurzu nastoupil Josef Šusta. Následujícího roku přijeli kromě Maxe Dvořáka další dva jeho kolegové, a sice Jan Bedřich Novák a Gustav Friedrich.²²⁶ Postupně přicházeli další, šlo většinou o žáky tzv. Gollových žáků.²²⁷

V době Dvořákova příchodu byl ředitelem institutu Dr. Heinrich rytíř von Zeissberg, který v roce 1891 nahradil Theodora von Sickela, jenž odešel do Říma, kde se stal ředitelem nově vznikajícího Rakouského historického ústavu.²²⁸ Heinrich von Zeissberg, původně badatel zaměřený na středověké polské kroniky, se později zaměřil

²¹⁹ Tamtéž. s. 209.

²²⁰ Tamtéž. s. 30.

²²¹ GOLL, J., *Ústav pro rakouský dějepyt*, s. 69.

²²² LHOTSKÝ, A., *Geschichte des Instituts*, s. 152–153.

²²³ HLAVÁČEK, I., *Tzv. Gollova škola a vídeňský "Institut"*, s. 80.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 95.

²²⁶ HLAVÁČEK, I., *Tzv. Gollova škola a vídeňský "Institut"*, s. 83.

²²⁷ Šlo o Kamila Kroftu, Adolfa L. Krejčíka, Jana Sedláka, Václava Hrubého, Eugena Dostála nebo třeba Karla Stloukala a mnoho dalších. HLAVÁČEK, I., *Tzv. Gollova škola a vídeňský "Institut"*, s. 84.

²²⁸ Goll, J., *Ústav pro rakouský dějepyt*, s. 71.

na rakouskou dynasticko-diplomatickou historii. Ve svých přednáškách se soustředil na církevní problematiku. Dvořák si kromě dotčených předmětů zapsal také cvičení zaměřené na prameny ke středověkým dějinám Rakouska.²²⁹ H. Zeissberg byl spíše konzervativně laděnou osobností, což se odrazilo i v jeho vedení institutu.²³⁰ Naopak jeho kolega profesor Engelbert Mühlbacher byl výraznou postavou, v roce 1896 se stal třetím ředitelem institutu. Byl původně mnichem v opatství sv. Floriána u Lince.²³¹ Zaměřoval se především na paleografii. Jeho cvičení o latinské paleografii a o díle „Gesta Friderici“ kronikáře a biskupa Otty z Freisingu navštěvoval Dvořák v první roce svého studia ve Vídni.²³² Nejmladším členem ředitelského sboru byl rodák z Innsbrucku Oswald Redlich. Jeho přednášky byly páteří kurzu v pomocných vědách. Osvědčil se jako znamenitý učitel, jenž dokázal vykládat i nejsložitější otázky srozumitelně.²³³ Dvořák navštěvoval jeho přednášky a cvičení o pramenech středověké a novověké kultury, historické chronologii středověku a teorii dokumentů.²³⁴

Kromě přednášek o dějinách 18. století u prof. Příbrama²³⁵ a cvičení o středověkých privátních dokumentech u dr. L. Hartmana začal Dvořák navštěvovat přednášky z dějin umění, jež byly závazné pro všechny členy. Přednášky vedli dva učitelé: Franz Wickhoff a Alois Riegel. První setkání s Franzem Wickhoffem, do budoucna pro Dvořáka zásadní osobností, proběhlo v přednášce v úvodu do dějin umění.²³⁶ V indexu z letního semestru je patrné, že Dvořáka Wickhoff zaujal a zapsal si kromě přednášky o životě a díle Albrechta Dürera také dějiny italské rytiny.²³⁷ Wickhoff brávil své studenty do dvorní obrazárny nebo do Albertiny. V grafickém oddělení dvorní knihovny je seznamoval přímo na památkách s technikou tvorby a vznikem uměleckých děl.²³⁸ Jeho kolega Alois Riegel, byl vzhledem ke svému sluchovému hendikepu v osobním styku velmi zdrženlivý, oproti Wickhoffovi přinášel na přednášky obrazový

²²⁹ Archiv der Universität Wien, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät A–K, sign. 162, 1894–1895, s. 133.

²³⁰ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 101.

²³¹ Tamtéž.

²³² Archiv der Universität Wien, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät A–K, sign. 160, 1894–1895, s. 133.

²³³ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 102.

²³⁴ Archiv der Universität Wien, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät A–K, sign. 160, 1894–1895, s. 133.

²³⁵ Tamtéž.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ Tamtéž. sign. 162.

²³⁸ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 103.

materiál z dvorního muzea, kde byl zaměstnán, kdežto Wickhoff se musel opírat o literaturu a něco málo fotografií.²³⁹

Už od dob ředitelování Theodora Sickela byl institut zaměřen převážně na středověkou paleografii a diplomatiku. Dvořák si i z toho důvodu vybral jako jednu ze seminárních prací rozbor Kosmovy kroniky.²⁴⁰ Téma si pak ponechal i pro disertační práci.²⁴¹ Kromě toho dokončoval zprávu o šlikovském archivu, jež byla otištěna v prvním ročníku Českého časopisu historického. I díky tomu udržoval stále kontakty s pražským prostředím a se svými učiteli, zejména Antonínem Rezkem a Jaroslavem Gollem.²⁴² Předmětem jejich korespondence byla vědecká témata, kterými se Dvořák zabíral a informace o aktuálním dění v institutu. Pražští profesori sledovali působení svých žáků na cizích univerzitách a o těch zvláště nadaných se zmiňovali před mladšími studenty. Svědčí o tom i vzpomínka Kamila Krofty: „Jaroslav Goll rozhovořil se o svém nejoblíbenějším tematě: o svých žácích, kteří svým nadáním vzbuzovali dobré naděje do budoucnosti. A při tom se zmínil o mladičkém Maxu Dvořákovi, který po dvouletém studiu na české univerzitě v Praze, odešel nedávno na Institut für öst. Geschichtsforschung do Vídně, "Ten umí psát", vyjádřil se o něm Goll, "od toho možno mnoho očekávat".²⁴³

Jak Dvořáka hodnotili vídeňští profesori po první roce studia, nevíme, ale úspěšně složená přijímací zkouška a získané místo řádného člena institutu napovídá, že patřil k nadaným studentům. O přijímací zkoušce referoval do Prahy svému profesoru Antonínu Rezkovi: „Přijímací zkouška v institutu měla poněkud neočekávaný výsledek. Přijati byli za členy dva Češi, totiž Novák a já. U mne rozhodla tuším hlavně práce o Kosmovi.“²⁴⁴

²³⁹ Tamtéž.

²⁴⁰ LA PNP, fond Antonín Rezek, bez inv. č., Korespondence přijatá, Dopis Maxe Dvořáka Antonínu Rezkovi 27. 7.? 1895, Roudnice nad Labem.

²⁴¹ Disertační práce nebyla nikdy jako celek publikována. Dvořák z ní však čerpal pro dílčí studie, jež vyšly v roce 1898 a v roce 1999. Viz AURENHAMER, Hans, *Max Dvořák (1874-1921), Von der historischen Kritik zur Kunstgeschichte als Geistesgeschichte*, in: Karel Hruza (Hg.), *Österreichische Historiker. Lebensläufe und Karrieren 1900–1945*, Band 2, Wien-Köln-Weimar 2012, s. 175.

²⁴² V LA PNP se nachází korespondence s Antonínem Rezkem a v ANM ve fondu Josef Pekař, inv. č. 3938 jsou uloženy opisy dopisů Maxe Dvořáka Jaroslavu Gollovi z let 1896–1920, zhotovené Josefem Hobzkem.

²⁴³ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Kamil Krofta, inv. č. 348, Dvořák Max, Roudnice nad Labem. Mé vzpomínky na Maxe Dvořáka.

²⁴⁴ LA PNP, fond Antonín Rezek, bez inv. č., Korespondence přijatá, Max Dvořák.

Začátek prázdnin trávil Dvořák na venkově ve Štýrsku u své staré tety Ludwigy,²⁴⁵ jediné žijící sestry jeho otce.²⁴⁶ Od července do poloviny srpna pobýval doma v Roudnici. Kromě profesora Scholze z gymnázia se s nikým jiným mimo rodinu nestýkal.²⁴⁷ Čím dál víc si uvědomoval, že nejspíš nebude mít jinou možnost, než se po studiích vrátit do rodného města a nastoupit k otci do Lobkovického archivu. Musel tušit, že intelektuální prostředí maloměsta ho nebude uspokojovat a obával se, že se nad ním „*zavře kalná voda maloměstského rybníčka*.“²⁴⁸

²⁴⁵ Ludovice Dvořákové bylo v té době 65 let.

²⁴⁶ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 32–33 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi červen 1895, Deutsch Feistritz u Peggau ve Štýrsku).

²⁴⁷ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 34 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi 5. 8. 1895, Roudnice nad Labem).

²⁴⁸ ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 93.

3.2. Druhým rokem na institutu

Stejně jako tomu bylo v Praze, Dvořák byl po prvním roce studia ve Vídni opět bez přítele Josefa Šusty, který odešel na vojnu. Dvořák byl taktéž u odvodu, ale nebyl zdravotně způsobilý.²⁴⁹ Díky tomu však můžeme lépe zmapovat Dvořákův vídeňský pobyt, neboť se mezi ním a Šustou rozvinula čilá korespondence.

Před začátkem semestru se zabydlel v V. okrese na Wehrgasse u vzdálené příbuzné Anny Krug.²⁵⁰ Jednadvacetiletý Dvořák vstupoval do institutu již jako řádný člen, pobíral tedy stipendium a měl nárok na příspěvek na letní badatelské cesty.

K dalším řádným členům patřili: Oskar Mitis, pozdější ředitel dvorského a státního archivu ve Vídni, Johann Lechner, pozdější docent na vídeňské univerzitě a v Innsbrucku. K řádným členům se řadil také Viktor Thiel, ředitel státního archivu ve Štýrském Hradci. Dále to byl Dvořákův pražský kolega Jan Bedřich Novák, pozdější ředitel Českého Zemského archivu. Dokonce i Gustav Friedrich, byť byl jen mimořádným členem, tak získal dodatkové stipendium, díky čemuž mohl také setrvat ve Vídni další dva roky.²⁵¹

O poměrech na institutu referuje Dvořák příteli Šustovi. Z dopisů je opět patrný Dvořákův stesk po jeho přítomnosti. Dvořák nezmiňuje v korespondenci nikoho z okruhu kolegů z institutu, se kterým by navázal hlubší vztah. Může se však jednat o Dvořákovu stylizaci do role opuštěného jedince, který si udržuje představy o jejich jedinečném poutu a intelektuálním souladu. Věřil, že jejich citové spojení přetrvá, i když se jejich životní cesty mohou rozejít.²⁵²

Dvořákův názor na skladbu přednášek v zimním semestru roku 1895 prezentuje dopis Gustavu Friedrichovi: „*Viš již, že bude letos Mühlbacher přednášet diplomatiku.*

²⁴⁹ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 49.

²⁵⁰ <https://data.maticula-online.eu/de/oesterreich/wien/05-st-josef-zu-margareten/03-33/?pg=100>

²⁵¹ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 35 (Dopis M. Dvořáka Josefu Šustovi prosinec 1895, Vídeň).

²⁵² „*A jaké to štěstí, můžeme-li spolu něco říci, spolu udeřit. Přemýšlel jsem po svém odjezdu z Třeboně mnoho o našem poměru. Nemyslím, že se někdy rozejdem. Náš intelektuální vývoj může jít různými cestami a k různým koncům, ale naše citové nazírání jest a zůstane vždy nezměnitelně stejné, náš stejný citový takt, abych tak řekl nám nemůže nikdo vzíti: Náš život je založen na úplně totožných téměř praemisách. Jaké to štěstí, opakuji, nalézt to ve variabilitě nekonečné všeho lidského.*“ NA, fond Josef Šusta, inv. č. 16, Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi 30. 8. 1898, Mnichov, karton č. 3.

*Četl jsem to v seznamu přednášek: v Hochsehn Nachrichten. Redlich čte: Verfassungsgeschichte (3 hod). a Geschichte der ersten Habsburgern mit Übungen (2 hod.) Wickhoff nečte a Zeissberk přednáší o historiografii 16., 17. a 18. století. Je to chudé.*²⁵³ V jeho indexu jsou opět značně zastoupeny dějiny umění. U profesora Aloise Riegla si zapsal dějiny umění středověku severně od Alp a u dr. Julia von Schlossera vývoj slohů a forem ve výtvarném umění.²⁵⁴ Schlosser po smrti Dvořáka získal jeho profesorské místo na vídeňské univerzitě.

Dějiny umění se Dvořák zabýval již v přípravném kurzu. Navštěvoval přednášky Franze Wickhoffa a Aloise Riegla. Z toho důvodu byl nejspíš osloven, aby se stal z dnešního pohledu pomocnou vědeckou silou. Měl na starosti správu pomůcek k výuce dějin umění. V říjnu roku 1895 píše profesoru Antonínu Rezkovi, že se bude muset začít více zabírat dějinami umění.²⁵⁵ O dva měsíce později píše s nadsázkou příteli Šustovi, že se z něho stal oficiálně kunsthistorik, ale že si z toho nedělá zatím nic.²⁵⁶ Dvořák měl možnosti svého směřování stále ještě otevřené, nedá se tedy ještě v tomto období mluvit o definitivním rozhodnutí pro dráhu historika umění. Kromě institutních přednášek navštěvoval také několik kolokvií na právnické fakultě.²⁵⁷

Mimo to ho stále zaměstnávala práce historická, o čemž referuje Josefu Šustovi: *Rezek si u mne objednal referat o posledním díle sněmů (hlavně o procesu proti Jiřímu z Lobkovic). Probírám to nyní a velmi mne to baví.*²⁵⁸ Recenze Sněmů českých I.-VIII., byla uveřejněna v roce 1896 v druhém ročníku ČČH. V témže ročníku vyšla rozsáhlá studie o procesu Jiřího z Lobkovic.²⁵⁹ Kromě toho měl Dvořák potřebu napsat polemickou stat' o Masarykově vnímání a pojetí české minulosti. Tomáš Masaryk se stal důležitou postavou českého veřejného života, zejména svými publicistickými aktivitami

²⁵³ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Gustav Friedrich, inv. č. 45, Dopis Maxe Dvořáka Gustavu Friedrichovi 4. 8. 1895, Roudnice nad Labem.

²⁵⁴ Archiv der Universität Wien, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät A–K, sign. 164, 1895–1896, s. 187.

²⁵⁵ LA PNP, fond Antonín Rezek, bez inv. č., Korespondence přijatá, Dopis Maxe Dvořáka Antonínu Rezkovi, 21. 10. 1895, Vídeň.

²⁵⁶ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 35 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi prosinec 1895, Vídeň).

²⁵⁷ LA PNP, fond Antonín Rezek, bez inv. č., Korespondence přijatá, Dopis Maxe Dvořáka Antonínu Rezkovi, 21. 10. 1895, Vídeň.

²⁵⁸ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 33 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi červenec 1895, Roudnice nad Labem).

²⁵⁹ DVOŘÁK, Max, *Process Jiřího z Lobkovic*, Český časopis historický 2, 1896, s. 271–292.

a knihami, jako je „Česká otázka“, které vedly k diskusi ve společnosti. Masaryk byl vnímán jako liberál a jeho názory byly široce diskutovány. Dvořák však kritizoval Masaryka za jeho diletantské pojetí české minulosti: „*Přece je jich pojmání české minulosti založena na diletantismu v nejhorším slova smyslu.*“ Dvořák reaguje na Masarykovu tendenci spojovat názory Palackého s vlastními: „*A spojuje diletantsky Palackého názor o minulosti se svým názorem o přítomnosti, čímž ovšem povstávají chybné dedukce jak pro minulost, tak pro přítomnost.*“ Dvořák zdůrazňuje, že historik by měl zkoumat minulost z nového, hlouběji propojeného hlediska, a vyjadřuje se k potřebě hlubšího zkoumání české historie.²⁶⁰

V Dvořákovi neuhaslly ani literární ambice. V dubnu 1896 zaslal příteli Šustovi své drama.²⁶¹ Dvořák v něm vytvořil paralely mezi fikcí a vlastním životem, když zasadil děj do prostředí zámku a pojmenoval hlavní postavu Hermína, po své vlastní matce. Pokusil se zachytit konflikt mezi tradicí a modernitou prostřednictvím příběhu slečny Hermíny, která touží po svobodě a individuálním sebeurčení ve stínu rodinných očekávání a společenských norem. Prostřednictvím boje hlavní postavy s vnitřními konflikty a emocemi reflektoval širší témata lidského vztahu k minulosti, současnosti a budoucnosti.²⁶²

Do tohoto období spadá jeho silnější inklinace k dějinám umění. Ke konci letního semestru napsal Šustovi: „*Rozhodl jsem se, že se věnuji úplně dějinám umění, není snad druhé vědy, jež by poskytovala tolik pozitivních požitků.*“²⁶³ Na změnu jeho směřování měl rozhodující vliv profesor Franz Wickhoff. Dvořák si u něj v letním semestru zapsal několik přednášek o vývoji moderního malířství a uměleckohistorická cvičení.²⁶⁴ Rozhodující pro něj nebyla jen osobnost profesora, ale jeho stěžejní publikace „Die Wiener Genesis“ z roku 1895. Práce vedle publikace „Stilfragen“ od Aloise Riegla z roku 1893 představovala klíčové až revoluční dílo v novém chápání dějin umění jako skutečné

²⁶⁰ LA PNP, fond Antonín Rezek, bez inv. č., Korespondence přijatá, Dopis Maxe Dvořáka Antonínu Rezkovi, 21. 10. 1895, Vídeň.

²⁶¹ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 36 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi duben 1896, Roudnice nad Labem).

²⁶² Fragment rukopisu se nachází v ANM, fond Josef Pekař, inv. č. 3931.

²⁶³ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 41–42 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi květen 1896, Vídeň).

²⁶⁴ Archiv der Universität Wien, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät A–K, sign. 164, 1895–1896, s. 187.

vědy, s novými metodickými prostředky, a to zvláště zaměřenými na slohovou kritiku.²⁶⁵ Wickhoff byl sám absolventem Sickelova vídeňského institutu, tedy byl školen v pečlivém studiu a interpretaci písemných historických pramenů a na základě kritické metody tzv. paleografie umění Giovanniho Morelliho podrobně srovnávat a určovat vnější znaky výtvarných projevů. Tato nová koncepce dějin umění znamenala revoluční změnu v jejich vnímání.²⁶⁶ Dvořák sepsal recenzi na Wickhoffovu Vídeňskou genezi, jež vyšla v pražském deníku „Politik“ na podzim roku 1896 pod názvem „Ein brechendes Buch“, tedy přelomová kniha. Jedná se o první Dvořákův umělecko-historický text.²⁶⁷

Jako řádný člen institutu Dvořák obdržel badatelské stipendium a v létě 1896 se vydal seznamovat s českými středověkými miniaturami. „*Těším se na prázdniny, že se podívám do světa, zmocňuje se mě silná touha, vyváznout z toho všeho ven, z toho prachu, z těch vybledlých barev a ujetí někam, jedno kam.*“²⁶⁸ Z dopisu adresovaného Šustovi se dovídáme, že: „*Z institutu obdržel jsem cestovní stipendium, pro prázdniny ne, jak jsem původně myslel do Mnichova, nýbrž na cestu po Čechách, kde mám hotovit seznam po venkově roztroušených miniaturovaných rukopisů. Routu mohu si vybrat úplně ale dle své libosti.*“²⁶⁹

²⁶⁵ KRAMÁŘ, Vincent, *O obrazech a galeriích*. Praha 1983, s. 17.

²⁶⁶ LHOTSKÝ, A., *Geschichte des Instituts*, s. 208.

²⁶⁷ PEČÍRKA, Jaromír, *Umění jako projev ducha. Výbor z díla*, Praha 1936, s. XVII.

²⁶⁸ PEČÍRKA, J.(ed.), *Listy o životě a umění*, s. 41–42 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi květen 1896, Vídeň).

²⁶⁹ Tamtéž, s. 43 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi červen 1896, Vídeň).

3.3. Rok změny

Max Dvořák se na podzim roku 1896 vrátil do Vídně a znovu se usadil v bytě u příbuzné Anny Krug. Čekal ho poslední rok na institutu, kde trávil většinu svého času. O tom, že se na institutu necítil příliš dobře, svědčí dopisy příteli Šustovi, jenž se vydal po vojně do Říma do rakouského historického ústavu.

Dle Dvořákových slov se vše zdá být podřízeno „dřeni“, kdy každý hází po sobě hrstmi faktů, důvodů, sofismů a slov, což naznačuje tlak na produktivitu a vážnost ve vědeckém prostředí. *„V institutu se mnoho „dře“, je to jiný ročník, než Váš byl. Poměry v institutu jsou velmi nepříjemné, mělš to mnohem příjemnější. Ani dost málo srdečnosti, jaká byla přece celkem více méně u Vás, nýbrž konkurence, jako by se jednalo o život a o smrt. Nejen v příčině zkoušky. Až budu z institutu přeruším úplně spojení s bývalými kolegy.“*²⁷⁰

Jedinou „oasou“ byl pro Dvořáka profesor Wickhoff.²⁷¹ Přicházel s ním často do styku i vzhledem k počtu přednášek, které si u něj zapsal.²⁷² Mezi Dvořákem a Wickhoffem se začalo pomalu rodit pouto, které později bylo označováno za otcovsky přátelské.²⁷³ Pro o generaci staršího Wickhoffa, jenž neměl potomky, byl Dvořák označován jako „filius spiritualis.“²⁷⁴ Byly podobně laděné osobnosti. Rozuměli si nejen intelektuálně, ale nacházeli v sobě oporu, neboť trpěli vleklými zdravotními problémy.²⁷⁵ O jejich poutu svědčí i skutečnost, že Wickhoff odkázal Dvořákovi své jmění.²⁷⁶

Závěrečné zkoušky na Institutu Dvořák vykonal v červnu roku 1897. O tom, jak hodnotil svůj výkon, píše Josefovi Šustovi: *„Zkoušky u nás dopadly podivně. Nejlépe ji udělal Vilhelm (ausgezeichnet). Mitis a Novák (vorzüglich), Lechner a já (sehr gut),*

²⁷⁰ NA, fond Josef Šusta, inv. č. 16, Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi jaro 1897, Vídeň, karton č. 3.

²⁷¹ PEČÍRKA, J.(ed.), *Listy o životě a umění*, s. 43–44 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi prosinec 1896, Roudnice nad Labem).

²⁷² Archiv der Universität Wien, Nationale und Studienkataloge der Philosophischen Fakultät A–K, sign. 166, 1896–1897, s. 212.

²⁷³ TIETZE-CONRAT, Erika, *I then asked myself: what is the „Wiener Schule“?*“ Erinnerungen an die Studienjahre in Wien [1958], Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte 59, 2011, s. 213.

²⁷⁴ MIKUŠEK, E. (ed.), *Josef Borovička, Můj učitel Max Dvořák*, s. 547.

²⁷⁵ Franz Wickhoff trpěl chorobou močového měchýře a jako řečník měl problémy s lehkou koktavostí. ŠUSTA, J., *Mladá léta učňovská a vandrovní*, s. 103.

²⁷⁶ PEČÍRKA, J.(ed.), *Listy o životě a umění*, s. 171 (Dopis Maxe Dvořáka Jaroslavu Gollovi 24. 5. 1909, Vídeň).

Friedrich (recht gut). Co se mne týče, mám písemné práce domácí i klausurky výborně recenzovány, ale při ústní jsem měl jednak smůlu, jednak jsem byl konfusní. Jsem rád, že už nemám žádnou zkoušku dělat, je to nepříjemná věc.“²⁷⁷

Rigorózní zkoušky, jež byly spojené se získáním doktorského titulu, vykonával v únoru téhož roku; chtěl je však skládat již před vánočními svátky, což nakonec musel nejspíš z časových důvodů odložit.²⁷⁸ Dne 31. března 1897 byl ve slavnostním sále vídeňské univerzity promován doktorem filozofie.²⁷⁹ Slavnostního okamžiku nebyla přítomna pouze rodina, ale i starosta města Roudnice, poslanec Českého zemského sněmu a Říšské rady Ervín Špindler, o čemž referovaly dokonce roudnické noviny „Podřipan“. V článku jsou Dvořákovy úspěchy velebeny a určitou formou přivlastňovány ze strany maloměstské komunity.²⁸⁰

Dvořák však již věděl, že se do Roudnice hned tak nevrátí. Získal několikaměsíční stipendium na zahraniční badatelskou cestu do Paříže. „...*Ostatně je moje budoucnost in suspenso, záleží vše od Wickhoffa, do Roudnice však na žádný pád hned nepůjdu, rád bych prožil ještě 3, 4 léta na cestách, nebo ve Vídni.*“²⁸¹ A opravdu, Wickhoff zasáhl do Dvořákova života na konci prázdnin roku 1897, když mu oznámil, že ministerstvo mu povolilo zřízení zvláštního umělecko-historického semináře a s ním spojeného místa asistenta, a vybídl Dvořáka, aby toto asistentské místo přijal.²⁸² Od té doby byl Dvořák nadobro spojen s dějinami umění. O tom, že to bylo šťastné rozhodnutí, píše Šustovi na jaře roku 1899: „*Jsem rád, že jsem se zpronevěřil své první lásce a věnoval se dějinám umění, je to zaměstnání pro mě.*“²⁸³

²⁷⁷ NA, fond Josef Šusta, inv. č. 16, Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi červenec 1897, Roudnice nad Labem, karton č. 3.

²⁷⁸ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 43 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi prosinec 1896, Roudnice nad Labem).

²⁷⁹ NA, fond Josef Šusta, inv. č. 16, Dopisy Maxe Dvořáka. Oznámení o slavnostním jmenování, karton č. 3.

²⁸⁰ „...*město Roudnice bude mít příčinu honositi se rodákem, od něhož si učený svět slibuje do budoucnosti na poli historického bádání velmi mnoho.*“ Podřipan, roč. 28, č. 10, 4. 4. 1897, s. 3.

²⁸¹ PEČÍRKA, J. (ed.), *Listy o životě a umění*, s. 49 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi duben 1897, Roudnice nad Labem).

²⁸² Tamtéž, s. 52 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi podzim 1897, Paříž).

²⁸³ Tamtéž, s. 66 (Dopis Maxe Dvořáka Josefu Šustovi 1. 3. 1899, Montpellier).

EPILOG

Od doby, kdy v roce 1897 Franz Wickhoff zřídil uměleckohistorický kabinet na Institutu, započala oficiálně Dvořákova kunsthistorická cesta, v lednu 1898 se stal Wickhoffovým asistentem. Poté se, v roce 1902, ve svých 28 letech u něj habilitoval. Dvořák rychle postupoval do čela osamostatňující se uměleckohistorické katedry, kdy jej Wickhoff navzdory národnostním předsudkům po smrti profesora Aloise Riegla v roce 1905 prosadil na místo mimořádného profesora, jež bylo pro Dvořáka jistou náhradou za neúspěšný pokus o pražskou profesuru z roku 1903.²⁸⁴ Po smrti F. Wickhoffa v roce 1909 se Dvořák stal řádným profesorem a převzal vedení jedné části katedry, zatímco druhou část převzal Josef Strzygowski. Paralelně s akademickou kariérou byl Dvořák od roku 1905 zapojen do práce Centrální komise pro průzkum a ochranu uměleckých a stavebních památek ve Vídni, nejprve jako generální konzervátor a později jako druhý viceprezident. I přes pozvání na katedru v Kolíně nad Rýnem a vyjednávání o přechodu na pražskou univerzitu, zůstal Dvořák ve Vídni v okruhu svých studentů.²⁸⁵

Dvořákův rodinný život byl podmíněn stabilním zaměstnáním, které získal až v roce 1905. Do manželství proto vstoupil až ve 32 letech v roce 1906.²⁸⁶ Jeho ženou se stala o pět let starší vzdálená příbuzná Gisela roz. Hyhlík.²⁸⁷ O Dvořákově první ženě máme pouze útržkovité informace. Narodila se v roce 1869 v Budapešti.²⁸⁸ V letech 1887–1890 byla posluchačkou vídeňské konzervatoře, v oboru hra na klavír.²⁸⁹ Ve svých 38 letech porodila první dceru Hermínu (* 18. května 1907)²⁹⁰ a následujícího roku dceru Giselu (* 2. listopadu 1908).²⁹¹ Dva týdny po porodu druhé dcery však náhle zemřela.²⁹² Roky 1908 a 1909 byly pro Dvořáka velmi nešťastné. V květnu 1908 zemřela po

²⁸⁴ Více VYBÍRAL, Jindřich, *Revoluce, která se nekonala. Neúspěšný pokus Maxe Dvořáka o pražskou profesuru*, in: Umění a revoluce. Pro Milenu Bartlovou, Praha 2018, s. 364–390.

²⁸⁵ CHADRABA, Rudolf, *Max Dvořák a Vídeňská škola dějin umění*, in: Kapitoly z českého dějepisu umění II, Dvacáté století, Praha 1987, s. 36.

²⁸⁶ Sňatek Maxe Dvořáka s Giselou Hyhlíkovou, 31. 3. 1906 v kostele sv. Josefa u Margarety ve Vídni.

²⁸⁷ Gisela byla vzdálená příbuzná z otcovy strany.

²⁸⁸ Datum narození 27. 7. 1869 Budapešť se vyskytuje u narození dcer: <https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien/08-mariatreu/01-084/?pg=29>

²⁸⁹ Studierendenliste des Konservatoriums der Gesellschaft der Musikfreunde in Wien: <https://www.sophie-drinker-institut.de/files/Sammel-Ordner/>

²⁹⁰ Hermína (Minka) Dvořáková se narodila 18. 5. 1907. <https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien/08-mariatreu/01-084/?pg=29>

²⁹¹ Gisela Dvořáková se narodila 2. 11. 1908. <https://data.matricula-online.eu/de/oesterreich/wien/08-mariatreu/01-085/?pg=48>

²⁹² Úmrtí Gisely Dvořákové dne 27. 11. 1908 ve Vídni, Langeasse 49. <https://www.digital.wienbibliothek.at/wbrparte>

celoživotních zdravotních potížích Dvořákova milovaná sestra Marie,²⁹³ v listopadu téhož roku manželka Gisela. Počátkem roku 1909 skonal v 65 letech v Roudnici Dvořákův otec²⁹⁴ a 6. dubna t. r. v Benátkách Wickhoff.²⁹⁵ O malé dcerky se zprvu starala Dvořákova nevlastní matka Marie.²⁹⁶ Od jara 1909 pobývaly dcery u příbuzných v Roudnici nad Labem, dle Dvořákových zmínek v korespondenci „u tety“, neznámo které.²⁹⁷ Jeho nevlastní matka tou dobou trpěla vážnou nemocí.²⁹⁸ O rok později, v červnu 1910, zemřela v Dvořákově vídeňském bytě.²⁹⁹

Pravděpodobně v prostředí vídeňské univerzity poznal Dvořák svou druhou manželku. O dvanáct let mladší ovdovělá Rosa Marie Šeatovič pocházela ze srbské obchodní rodiny Jovanovičů. Studovala dívčí gymnázium v Bělehradě a pak ve Vídni. Od roku 1907 již navštěvovala přednášky na vídeňské univerzitě, a to z lékařství, ale i z dějin umění.³⁰⁰ 6. listopadu 1911 se provdala za Maxe Dvořáka.³⁰¹

Dvořák byl v rodném městě považován za odrodilce, třebaže s Roudnicí nikdy nepřerušil kontakty. Samozřejmě nezpřetrhal rodinná pouta, naopak je po smrti rodičů posílil tím, že se stal poručníkem nevlastních sourozenců.³⁰² S Roudnicí však zůstal spjat i pracovně; v roce 1907, po několikaleté přípravě a sporech s Archeologickou komisí České akademie věd,³⁰³ vyšel konečně Soupis památek roudnického zámku, na němž pracoval společně s Bohumilem Matějkou.³⁰⁴ Dvořák sepsal originálním způsobem historický úvod a soupis uměleckých děl. Mimoto byly v Roudnici nad Labem v roce 1916 díky jeho intervenci a pozici generálního konzervátora Centrální komise pro

²⁹³ Marie Dvořáková zemřela 12. 5. 1908 v Roudnici nad Labem. Viz kapitola č. 1.

²⁹⁴ Max Dvořák st. zemřel 9. 1. 1909 v Roudnici nad Labem.

²⁹⁵ Franz Wickhoff zemřel 6. 4. 1909 v 55 letech během pobytu v jeho oblíbených Benátkách. Je pohřben na tamějším hřbitově San Michele.

²⁹⁶ „*U dětí mám sestřinu matku, která u mne delší čas zůstane...*“ NA, fond Josef Šusta, inv. č. 16, karton č. 3. Dvořák děkoval za kondolenci, kterou mu po úmrtí manželky Šusta zaslal.

²⁹⁷ „*Děti s tetou jsou v Roudnici*“ Archiv Národní galerie, fond Vincenc Kramář, Korespondence přijatá, Dvořák Max. Dopis Maxe Dvořáka Vincenci Kramářovi 4. 5.? 1909.

²⁹⁸ Tamtéž. Trpěla Basedowovou nemocí a pobývala u svého nevlastního syna Maxe ve Vídni.

²⁹⁹ Zemřela 10. 6. 1910 ve Vídni, Schwarzschanerstr. 7.

³⁰⁰ Archiv der Universität Wien, PH PA 1515 Dvorak, Rosa, 1922.12.12–1959. 06.04 (Akt)

³⁰¹ Sňatek byl uzavřen 6. 11. 1911.

³⁰² SOKA Litoměřice, fond Okresní soud Roudnice nad Labem, inv. č. 140, Opatrovnictví (kniha sirotčí).

³⁰³ Jednalo se především o provedení historického úvodu, Dvořák byl vyzván, aby úvod změnil podle požadavků. Více Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Česká akademie věd a umění, inv. č. 627, sign. III. C. 379. 221, karton č. 259.

³⁰⁴ DVOŘÁK, Max – MATĚJKA, Bohumil, *Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století*. Díl 2. Politický okres Roudnický. Zámek roudnický, Praha 1907.

ochranu památek zachráněny před vojenskou rekvizicí čtyři historické zvony.³⁰⁵ Ten nejstarší z roku 1541 s názvem „Matka Boží“ dodnes zní městem. V odpovědi na děkovný dopis městského zastupitelstva Dvořák uvedl: „*Bylo mi milou povinností pokusit se o záchranu zvonu starobylého, který mé rodáky a mne v mém mládí lahodným zvukem tak často v blahých a trudných okamžicích života provázel a radost má, že se podařilo ctihodné paládium města zachránit, byla nemalá.*“³⁰⁶

Posledním a trvalým místem návratu Maxe Dvořáka na území tehdejšího Československa byly Hrušovany nad Jevišovkou na Znojemsku. Tam pravidelně jezdíval od roku 1914. Na Emin zámek³⁰⁷ zajížděl ke svému příteli, studentovi dr. Karlu Khunu Belasovi,³⁰⁸ především o pololetních, letních a jiných prázdninách, zpravidla v doprovodu manželky, dcer nebo studentů. Na zámku nacházel klid na práci, jež naplňovala jeho život, ale i čas na odpočinek.³⁰⁹

V neděli 6. února 1921 přijel z Vídně společně se svým studentem Johannesem Wildem na plánovanou týdenní dovolenou.³¹⁰ Společně s nimi cestoval také dr. Khun Belasi.³¹¹ Trávili společně celé pondělí. Dvořák pracoval, psal dopisy i pohledy. Jeden z posledních poslal příteli Eugenu Dostálovi: „*Milý příteli, včera jsem přijel a zůstanu do soboty.*“³¹² Následující den ráno, v masopustní úterý, našli Dvořáka ležet vedle postele v bezvědomí. Skonal po několika hodinách na krvácení do mozku v půl šesté večer v nedožitých 47 letech.³¹³

O dva dny později, 10. února 1921, se konal pohřeb. Z Emina záměčku byl vypraven průvod 50 kočárů na blízký hřbitov v Hrušovanech. Kromě rodiny byli pohřbu přítomni studenti, ale také představitelé vídeňských uměleckohistorických institucí.

³⁰⁵ JEŘÁBEK, Karel, Roudnické zvony za posledních dvou světových válek. Farní věstník vikariátu podřípského, 3, 1948, s.29.

³⁰⁶ BROŽEK, František, prof. dr. Max Dvořák [Nekrolog], Říp 4. března 1921.

³⁰⁷ Novobaroční zámek z roku 1882, pojmenovaný po majitelově manželce Emanuele.

³⁰⁸ Karl Khuen-Belasi (1879–1963), byl rakouský šlechtic a politik, poslanec Moravského zemského sněmu. Uměnímilovný majitel Emina zámku v Hrušovanech nad Jevišovkou.

³⁰⁹ FUKAL, Rudolf, *V Hrušovanech nad Jevišovkou je pochován vědec evropského jména (Věnováno památce dr. Maxe Dvořáka)*, Vlastivědný věstník moravský 13, 1958, s. 42.

³¹⁰ KÓKAI, Károly, *Briefe von Johannes Wilde aus Wien, Juni 1920 bis Februar 1921*, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, Bd. LIX 2010, Wien 2011, s. 231.

³¹¹ Tamtéž.

³¹² Masarykův ústav a Archiv AV ČR, fond Eugen Dostal, inv. č. 12, Dvořák Max. Pohlednice Maxe Dvořáka Eugenu Dostálovi 7. 2. 1921, Hrušovany nad Jevišovkou.

³¹³ KÓKAI, K., *Briefe von Johannes Wilde aus Wien*, s. 231.

Z Prahy a Brna dorazili přátelé: Josef Šusta, Bohumil Navrátil, Vincenc Kramář, Vojtěch Birnbaum, Jaromír Pečírka...³¹⁴

Hrušovany nad Jevišovkou s Eminým zámkem a rozsáhlým parkem byly jeho oblíbeným místem. Pravděpodobně i z tohoto důvodu zvolila jeho rodina zdejší hřbitov jako místo posledního odpočinku.³¹⁵

³¹⁴ FUKAL, R., *V Hrušovanech nad Jevišovkou je pochován vědec*, s. 44.

³¹⁵ Rodinná hrobka Dvořáků se nachází na městském hřbitově v Roudnici nad Labem, ale v době Dvořákova úmrtí ve městě již žádní nejbližší příbuzní nežili.

Závěr

V úvodu práce jsem si vytyčila cíl, co nejplastičtěji představit Dvořákovu životní cestu do momentu, kdy se rozhodl naplno věnovat dějinám umění. V úvodní části bylo také podotknuto, že informace o Dvořákově původu, studiu a kontaktech byly buď přecházeny, nebo čerpány z práce Jaromíra Pečírky, jenž Dvořákův život včetně mládí konstruoval nekriticky především z jeho dopisů.

Výše jsem také zmínila, že se ve Dvořákově případě nedochovala až na pár fragmentů rodinná korespondence. Abychom dokázali lépe nahlédnout na Dvořákovo mládí, musíme znát poměry, ze kterých vzešel. V životě jedince hraje roli nejen biologická, ale i sociální dědičnost. Proto byli na základě rozsáhlého archivního výzkumu představeni příbuzní a předkové z obou stran. Dovedeni jsou až ke Dvořákovým nevlastním sourozencům, o něž posléze pečoval jako jejich poručník.

Prvním tragickým momentem v životě Dvořáka byla smrt matky, následována o pár let později smrtí mladšího bratra Josefa. Po matce, jež zemřela na tuberkulózu, Dvořák zdědil vleklé plicní onemocnění stejně jako jeho sestra, jež se potýkala celý život se zdravotními problémy a zemřela předčasně ve 33 letech. Se smrtí byl Dvořák konfrontován od útlého věku, není se proto čemu divit, že ani sám nedoufal v dlouhý život. Strach o sebe a své blízké v něm vzbuzovaly melancholické nálady, které živil bohatou představivostí. Až v době gymnaziálních studií se jeho otec v roce 1888 podruhé oženil s o dvacet let mladší Marií Dittrichovou. Do Dvořákovy domácnosti však mohla přijít mnohem dříve jako pečovatelka jeho nezletilých dětí.

Kromě rodiny je člověk v dětství ovlivněn také prostředím, ve kterém žije. Zámecké prostředí přinášelo Maxovi na jednu stranu privilegovanost: od dětství byl obklopen bohatým kulturním dědictvím rodu Lobkoviců, dostával se do kontaktu s členy aristokratické rodiny, ale i s návštěvníky roudnické knihovny a archivu, mezi nimiž figurovali jeho budoucí profesori na pražské univerzitě. Na druhou stranu toto prostředí přinášelo jistou izolovanost, jež se promítla například ve školním prostředí, kde se potkávali sociálně různorodí studenti.

Často se stereotypně uvádí, že byl Dvořák předurčen k pokračování rodové archivářské tradice. Z edice dopisů však můžeme vyvodit i jiný pohled: Dvořák byl spíše

nabádán, aby se vydal studovat obor, jež mu do budoucna zajistí stabilní existenci. Z korespondence se dovídáme, že alternativou mohlo být studium práv. Dvořákův konzervativní otec, jenž byl oddán rodu Lobkoviců a do posledních chvil, nejspíš doufal, že se jeho syn vrátí do rodného města a bude ho následovat v práci, stejně tak, jako tomu bylo u něj a jeho otce.

Čtenář by mohl nabýt dojmu, že Dvořákovo melancholické rozpoložení z něho činí nešťastníka, který není schopen činnosti. Naopak, Dvořák byl plný vnitřní energie, až vědeckého entusiasmu. Již v mladých letech vydal vyspělé texty a měl ambice publikovat i pro zahraniční čtenáře. Jeho práce byla pro něj celoživotním zdrojem naplnění.

Dvořákovo citové nazírání na svět kolem sebe bylo třibeno četbou literatury, kterou jednak čerpal z knížecí knihovny, ale byl podporován a inspirován svým učitelem na gymnáziu Lvem Scholzem. Scholz byl první z řady mentorů, ke kterým Dvořák přilnul a které, jak vyplývá z korespondence, ve svém životě potřeboval. Jednalo se vždy o muže, kteří byli téměř o generaci starší, mohl v nich spatřovat oporu a podporu v jeho činech a neklidném rozpoložení. Zejména Josef Bohuslav Foerster, Jaroslav Goll, Antonín Rezek a konečně Franz Wickhoff.

V době začátku vysokoškolského studia také našel spřízněnou duši mezi vrstevníky. Josef Šusta mu byl po dlouhou dobu nejbližším přítelem. Později, v době vídeňského působení, navázal bližší vztah s o něco málo mladším Vincencem Kramářem.

Pod vlivem dvou výrazných osobností Josefa Šusty a Franz Wickhoffa učinil Dvořák zlomová rozhodnutí svého života: po vzoru Šusty odešel studovat na vídeňský institut, a pak – po absolvování – přijal Wickhoffovu nabídku na místo jeho asistenta dějin umění. V tomto momentě, v létě 1897, bylo rozhodnuto o jeho dalším směřování v akademické a vědecké kariéře. Nikdo, ani on sám, nemohl v tu chvíli vědět, jak úspěšná a objevná nakonec bude. S Roudnicí a vlastí byl ovšem spjat do konce života, jak jsem se pokusila vyložit v předešlých kapitolách a zvláště v epilogu. Třebaže ani občané města, ani badatelé z umělecko-historických kruhů toto pouto adekvátně nereflektují a nedoceňují.

V této práci jsem využila rozmanitých pramenů, známých i dosud nedotčených. Nemálo zdrojů však zůstalo stranou. Max Dvořák zakončil pojednání o knihovně

augustiniánského kláštera v jeho rodné Roudnici větou, kterou si tu dovolím parafrázovat na úplný závěr: „*Tu nelze navázati, i třeba se obrátit jinam. Kam, povím jindy.*“³¹⁶

³¹⁶ DVOŘÁK, M., *Knihovna Augustiniánského kláštera v Roudnici. Příspěvek k dějinám malířství miniaturního*, Český časopis historický 6, 1900, s. 131.

Seznam pramenů a literatury

1) Prameny

Archivní prameny

Archiv architektury a stavitelství Národního technického muzea v Praze

fond Jan Kotěra

Archiv hlavního města Prahy

Sbírka matrik

fond Magistrát hlavního města Prahy

Archiv Národní galerie

fond Vincenc Kramář

Archiv Národního muzea

fond Josef Pekař

Archiv Univerzity Karlovy

Katalogy posluchačů FF KFU

České muzeum hudby

fond Josef Bohuslav Foerster

Institutsarchiv – Institut für Kunstgeschichte, Universität Wien

Pozůstalost Maxe Dvořáka

Literární archiv Památníku národního písemnictví

fond Antonín Rezek

fond Varia

Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR

fond Eugen Dostál

fond Gustav Friedrich

fond Jaroslav Goll

fond Václav Novotný

fond Josef Werstadt

fond Václav Chaloupecký

fond Kamil Krofta

fond Česká akademie věd a umění

Moravský zemský archiv v Brně

fond Bohumil Navrátil

Sbírka matrik

Muzeum východních Čech v Hradci Králové

fond Jan Kotěra

Národní archiv

fond Josef Šusta

fond Jaroslav Goll

fond Archiv Země české

Státní oblastní archiv v Litoměřicích

Sbírka matrik

Státní oblastní archiv v Hradci Králové

Rodinný archiv Šliků, Jičíněves

Ústřední správa šlikovských velkostatků Jičíněves

Státní oblastní archiv v Plzni

Sbírka matrik

Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích

Reálné gymnasium v Roudnici nad Labem (1884–1892)

Okresní soud v Roudnici nad Labem – Poručenstva a opatrovnictví

Archiv města Roudnice nad Labem

Universitätsarchiv Wien

Max Dvořák - Personalakt (1897–1921)

Rosa Dvořák - Personalakt (1922–1959)

Ústav dějin umění AV ČR, Oddělení dokumentace

fond Jaromír Pečírka

Vojenský ústřední archiv

Kartotéka padlých v 1. světové válce

Zámek Nelahozeves-Lobkowitzký archiv

Rodinný archiv roudnických Lobkoviců, Supplementa

Zemský archiv v Opavě

Sbírka matrik Severomoravského kraje

Dobový tisk

Beilage zur Bohemia (1875)

Podřipan (1892–1897)

BROŽEK, František, prof. dr. Max Dvořák [Nekrolog], Říp 4. března 1921.

Prameny vydané tiskem

Edice

ČECHURA, Jaroslav – ČECHUROVÁ, Jana (edd.), Korespondence Josefa Pekaře a Kamila Krofty, Praha 1999.

JONÁKOVÁ, Anna (ed.), Korespondence Ervína Špindlera s manželkou Marií. Praha 2020.

KLIK, Josef, (ed.), Listy úcty a přátelství. Vzájemná korespondence Jaroslava Golla a Josefa Pekaře, Vyšehrad, Praha 1941.

KÓKAI, Károly (ed.), Briefe von Johannes Wilde aus Wien, Juni 1920 bis Februar 1921, Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte, Bd. LIX 2010, Wien 2011.

MIKUŠEK, Eduard, Můj učitel Max Dvořák. Josef Borovička, Sborník archivních prací 70, 2020.

PEČÍRKA, Jaromír, Umění jako projev ducha. Výbor z díla. Praha 1936.

PEČÍRKA, Jaromír (ed.), Listy o životě a umění. Dopisy Jaroslavu Gollovi, Josefu Pekařovi a Josefu Šustovi, Praha 1943.

THOŘOVÁ, Věra a kol., Lidové písně z Podřipska ve sbírce Františka Homolky. I. díl, Praha 2015.

Paměti

FOERSTER, Josef Bohuslav, Poutníkovy cesty, Praha 1932.

HERBEN, Jan, Kniha vzpomínek, Praha 1935.

SKLENÁŘ, Václav, Hrst vzpomínek (strojopis), Praha 2005.

STLOUKAL, Karel, Historie mého života. Skutečnost poněkud zbásněná, Praha 2012.

TIETZE-CONRAT, Erika, Tagebücher. Band I: Der Wiener Vasari (1923–1926). Alexandra Caruso (Hg.), Wien/Köln/Weimar 2015.

VÁŠA, Pavel, Pod Řípem. Kniha dětství, Praha 1941, 3. vydání.

VÁŠA, Pavel, Pod Řípem. Paměti I, Praha 1947, 4. vydání.

ŠUSTA, Josef, Mladá léta učňovská a vandrovní. Praha-Vídeň-Řím. Vzpomínky II, Praha 1963.

2) Literatura

Encyklopedie a slovníky

Biografický slovník českých zemích, 15. sešit, Dvořák-Enz, Praha 2012.

HOFFMANNOVÁ, Jaroslava – PRAŽÁKOVÁ, Jana, Biografický slovník archivářů českých zemí, Praha 2000.

KUČA, Karel, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. VI. díl, Pro-Sto, Praha 2004.

Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů (asi 1800–2008), sv. 1, Praha 2016, s. 264–267.

Odborná literatura

AURENHAMMER, H. Max Dvořák (1874-1921), Von der historischen Kritik zur Kunstgeschichte als Geistesgeschichte, in: Karel Hruza (Hg.), Österreichische Historiker. Lebensläufe und Karrieren 1900–1945, Band 2, Wien-Köln-Weimar 2012, s. 169-200.

BLÜML, Josef a kol., Jaroslav Goll a jeho žáci, České Budějovice 2005.

BÍLEK, Karol, Kdo je kdo v dějinách Sobotecka, Sobotka 1995.

CHADRABA, Rudolf, Max Dvořák a Vídeňská škola dějin umění, in: Kapitoly z českého dějepisu umění II, dvacáté století, Praha 1987.

CIHLA, Michal – PANÁČEK, Michal, Středověký most v Roudnici nad Labem. Průzkumy památek 13, 2006, s. 3–34.

DVOŘÁK, Max – MATĚJKA, Bohumil, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. Díl 2. Politický okres Roudnický. Zámek roudnický, Praha 1907.

CHALOUPECKÝ, Václav, Archivní rada Max Dvořák, Podřipský muzejník, 4, 1910.

CHALOUPECKÝ, Václav, Dějiny starého mostu v Roudnici n. L. Podřipský muzejník 5, 1910.

DUCHÁČEK, Milan, Václav Chaloupecký. Hledání československých dějin, Praha 2014.

DVOŘÁK, Max – MATĚJKA, Bohumil, Soupis památek historických a uměleckých v království Českém od pravěku do počátku XIX. století. Díl 2. Politický okres Roudnický. Zámek roudnický, Praha 1907.

FUKAL, Rudolf, V Hrušovanech nad Jevišovkou je pochován vědec evropského jména (Věnováno památce dr. Maxe Dvořáka), Vlastivědný věstník moravský 13, 1958, s. 44–55.

GOLL, Jaroslav, Ústav pro rakouský dějezpýt, Český časopis historický 11, 1905, s. 68–72.

HLAVÁČEK, Ivan, Tzv. Gollova škola a vídeňský "Institut", in: Jaroslav Goll a jeho žáci, České Budějovice 2005.

HONS, Ladislav, Popis okresního hejtmanství roudnického, Roudnice nad Labem 1897.

JEŘÁBEK, Karel, Roudnické zvony za posledních dvou světových válek, Farní věstník vikariátu podřipského 3, 1948. s. s. 28–29.

KALISTA, Zdeněk, Josef Pekař, Praha 1994.

KRAMÁŘ, Vincenc, O obrazech a galeriích, Praha 1983.

KRÁL, Václav, Zdeněk Nejedlý a Gollova škola, Praha 1986.

LACH, Jiří, Josef Šusta a Dějiny lidstva, Olomouc 2001.

LHOTSKY, Alphons, Geschichte des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, 1854–1954, Graz-Köln 1954.

MANN, Miloslav – STRACHOTOVÁ, Eva, 120 let gymnázia v Roudnici nad Labem, Potřeba české střední školy na Podřipsku, Vlastivědný sborník Podřipsko 7, 1997.

MAREK, Jaroslav, Jaroslav Goll, Praha 1991.

MIKUŠEK, Eduard, Můj učitel Max Dvořák. Josef Borovička, Sborník archivních prací 70, 2020. s. 499–555.

MILOTOVÁ, Nina, Vzhůru na Říp! Různé podoby putování na posvátnou horu Čech ve 2. polovině 19. století. Východočeský sborník historický 23, 2013.

MILOTOVÁ, Nina, V krajině skřivanů. Říp a Podřipsko ve světle formování moderního českého národa 1860–1914, Praha 2022.

PAZDERSKÝ, Roman, Historik Wacław Władysław Tomek a české dějepisectví 19. století, Praha 2020.

PETRÁŇ, Josef a kol., Dějiny Univerzity Karlovy. Díl 3., 1802–1918, Praha 1997.

POLLEROS, Friedrich, Materialien zu tschechisch-österreichischen Kunsthistorikern im Archiv des Instituts für Kunstgeschichte der Universität Wien. Umění 67, 2019, s. 565–586.

RICHTEROVÁ, Alena, Vývoj roudnické lobkovické knihovny. Praha 1989.

ŠPIRITOVÁ, Alexandra, Omladináři, Paginae historiae 7, 1999, s. 85–111.

TIETZE-CONRAT, Erika, I then asked myself: what ist he ‚Wiener Schule‘? Erinnerungen an die Studienjahre in Wien [1958], Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte 59, 2011.

TREFNÝ, Martin – CIHLA, Michal, Zde spjala tvé břehy Roudnice. 100 let od dostavby nového mostu přes Labe, Roudnice nad Labem 2010.

Ostatní literatura

IBSEN, Henrik, Příšery. Drama ve třech jednáních, Praha 1891.

Rané práce Maxe Dvořáka

1894

DVOŘÁK, Max, Některé pověry hospodářské předešlého věku, Český lid 3, 1894, s. 323–328.

1895

DVOŘÁK, Max, Beitrag zur gräflich Schlik'schen Herrschafts- und Hausgeschichte, Jičín, Kabátník & Comp. 1895.

DVOŘÁK, Max, Hrabata Šlikové a jich archiv v Kopidlně, Český časopis historický 1, 1895, s. 298–307.

1896

DVOŘÁK, Max, Die Wiener Kongressausstellung, Politik XXXV, č. 73, 83, 103.

DVOŘÁK, Max, Kongresová výstava vídeňská, Český časopis historický 2, 1896, s. 106–107.

DVOŘÁK, Max, Process Jiřího z Lobkovic, Český časopis historický 2, 1896, s. 271–292.

DVOŘÁK, Max, Dva deníky doktora Matiaše Borbonia z Borbenheimu, Historický archiv I. Třídy České akademie 9, 1896.

Recenze: Ed. Hurmuzaki, Documente provotore la istoria Romanilor, sv. I–VIII, Bucuresti 1876–1895, Český časopis historický 2, 1896, s. 386–387.

Recenze: Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu. Vydává Královský český archiv zemský. Praha 1877–1895, sv. I.–VIII., Český časopis historický 2, 1896, s. 186–196, 325–329.

1897

DVOŘÁK, Max, Příspěvek k životopisu sv. Vojtěcha, Český časopis historický 4, 1898, s. 62–63.

Seznam použitých fotografií a vyobrazení

obr. 1 *Josef Dvořák (1796–1874), lobkovický archivář a knihovník, děd Maxe Dvořáka. V Roudnici nad Labem, 1865.* Lobkowiczský archiv, fotografická sbírka.

obr. 2 *Max Dvořák (1843–1909), lobkovický archivář a knihovník, otec Maxe Dvořáka. V Roudnici nad Labem, 1901.* Lobkowiczský archiv, fotografická sbírka.

obr. 3 *Hermína Dvořáková (1850–1879), matka Maxe Dvořáka.* Ústav dějin umění AV ČR, oddělení dokumentace, fond Jaromír Pečírka, karton č. 9.

obr. 4 *Max Dvořák jako roční dítě. Praha 1875.* Institutsarchiv - Institut für Kunstgeschichte - Universität Wien, pozůstalost Maxe Dvořáka, karton č. 15.

obr. 5 *Zámek v Roudnici nad Labem, Dvořákovo rodiště.* České muzeum hudby, fond Josef Bohuslav Foerster, pohlednice Maxe Dvořáka ze dne 7. 10. 1909.

obr. 6 *Lobkovická knihovna na zámku v Roudnici nad Labem,* <https://www.lobkowicz.cz/roudnice-history>

obr. 7 *Max Dvořák jako sedmiletý chlapec.* Institutsarchiv - Institut für Kunstgeschichte - Universität Wien, pozůstalost Maxe Dvořáka, karton č. 15.

obr. 8 *Dětské dopisy Maxe Dvořáka příbuzným.* Tamtéž.

obr. 9 *Reálné gymnázium v Roudnici nad Labem, v současnosti základní škola.* PRÁŠIL, Petr, Podřipsko ve starých pohlednicích, Hostivice 2008, s. 31.

obr. 10 *Josef Šusta a Max Dvořák v roce 1900.* ŠUSTA, J., Mladá léta učňovská a vandrovní, za stranou 36.

obr. 11 *Rukopis básně Maxe Dvořáka.* Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Varia.

obr. 12 *Max Dvořák v posledním ročníku Institutu pro rakouský dějezpýt, rok 1897.* Institutsarchiv - Institut für Kunstgeschichte - Universität Wien, pozůstalost Maxe Dvořáka, karton č. 15.

obr. 13 *Dvořáková první manželka Gisela s neidentifikovanými muži.* Ústav dějin umění AV ČR, oddělení dokumentace, fond Jaromír Pečírka, karton č. 9.

obr. 14 *Max Dvořák v roce 1909 s dcerami Hermínou a Giselou (vlevo).* - Institut für Kunstgeschichte - Universität Wien, pozůstalost Maxe Dvořáka, karton č. 15.

obr. 15 *Dvořáková druhá manželka Rosa, v listopadu 1911 po sňatku.* Ústav dějin umění AV ČR, oddělení dokumentace, fond Jaromír Pečírka, karton č. 9.

obr. 16 *Max Dvořák s manželkou Rosou a dcerami.* Institut für Kunstgeschichte - Universität Wien, pozůstalost Maxe Dvořáka, karton č. 15.

obr. 17 *Knihovna Emina zámku v Hrušovanech nad Jevišovkou*. Převzato z kvalifikační práce Terezy Hradecké: Emin zámek u Hrušovan nad Jevišovkou, Masarykova univerzita, FF: Seminář dějin umění, Brno 2014.

obr. 18 *Úmrtní oznámení Maxe Dvořáka*. Ústav dějin umění AV ČR, oddělení dokumentace, fond Jaromír Pečírka, karton č. 9.

obr. 19. *Hrob Maxe Dvořáka v Hrušovanech nad Jevišovkou*, foto autorka září 2023.

obr. 20 *Busta Maxe Dvořáka v současné Roudnici nad Labem*, taktéž.

obr. 1 *Josef Dvořák (1796–1874), lobkovický archivář a knihovník, děd Maxe Dvořáka. V Roudnice nad Labem, 1865*

obr. 2. *Max Dvořák (1843–1909), lobkovický archivář a knihovník, otec Maxe Dvořáka. V Roudnici nad Labem, 1901*

obr. 3 *Hermína Dvořáková (1850–1879), matka Maxe Dvořáka*

obr. 4 *Max Dvořák jako roční dítě. Praha 1875*

obr. 5 Zámek v Roudnici nad Labem, Dvořákovo rodiště

obr. 6 Lobkovická knihovna na zámku v Roudnici nad Labem

obr. 7 Max Dvořák jako sedmiletý chlapec

1
Mlý strýčku!
My, Váš všechny pozdravujeme a libám
tímku zate šachy
správi a vše
křela a musíme mndi
velký strk a lami
tady nestlamy pucti
s je velmi krásni Mě
Dvořák 10. 08. 1888

2
Mila Marian!
Těti přeji k velikonočním svá-
tkům mnoho štěstí. Programu
se má utopení pána fiji si jaká
mukus mela jak pravdo nasleduj
te mně totiz aborem katiš utopení
až na dno vupali poto si puma trujme
příklad pána fiji se kdyby se podobalo
smeme utopení bez ne pťani
Jestli chová i Titice ruky libám
Jestli všichni zdraví a jak se
máte
My vás všichni pozdravujeme a jak
se máte pozdravujeme.

3
Mila Tetičko!
Mná je již kpi již smím
ven dopoledne a odpoledne
hodinu. Pepíček je chová
Bohes jfár, Maruška tro-
šku hásle. Jestli všich-
ni zdraví a jak se máte.
Prosímte Amili Tetičko
odepsat mne brzi.
Máras, všichni pozdravujeme
a libám
Tvůj pochůrný
Max

4
Mila tetičko!
Hně se vymaskla, jila na koku,
čoj mne velmi bolilo a však
již je zase dobře a spí už jasně. To
ta neboli. Tímto jeví všichni
zdraví. Kolikrát již letos byla
Mareška v jelu, až ukáže tam mnele

obr.8 Dětské dopisy Maxe Dvořáka příbuzným

obr. 9 Reálné gymnázium v Roudnici nad Labem, v současnosti základní škola

obr. 10 *Josef Šusta a Max Dvořák v roce 1900*

Můj život mladý.

Můj život mladý - ticho na pokraji lesa
a koule večera, v němž bláka' noc se pokrývá,
les pašmí, ka' n' p'lna' k' se mi' k'robná klesá,
bez voní' odněkad a pták' pi' plabě k'pívá.
Kdož dbá' se p' h'ci'ny se mlha plízí?
Vše v p'lnon' ka' n', prakh' každý' v' h'obn' p' h' m'ění,
a m'at' a p'ěna h'izí j'lon a v' k'apom' m'ěni
ret' na n'ru v' p'ěro lesa. K'oe se myslí blízí.

Červen. 1894.

obr. 11 Rukopis básně Maxe Dvořáka

obr. 12 *Max Dvořák v posledním ročníku Institutu pro rakouský dějezpýt, 1897*

obr. 13 *Dvořákova první manželka Gisela s neidentifikovanými muži*

obr. 14 *Max Dvořák v roce 1909 s dcerami Hermínou a Giselou (vlevo)*

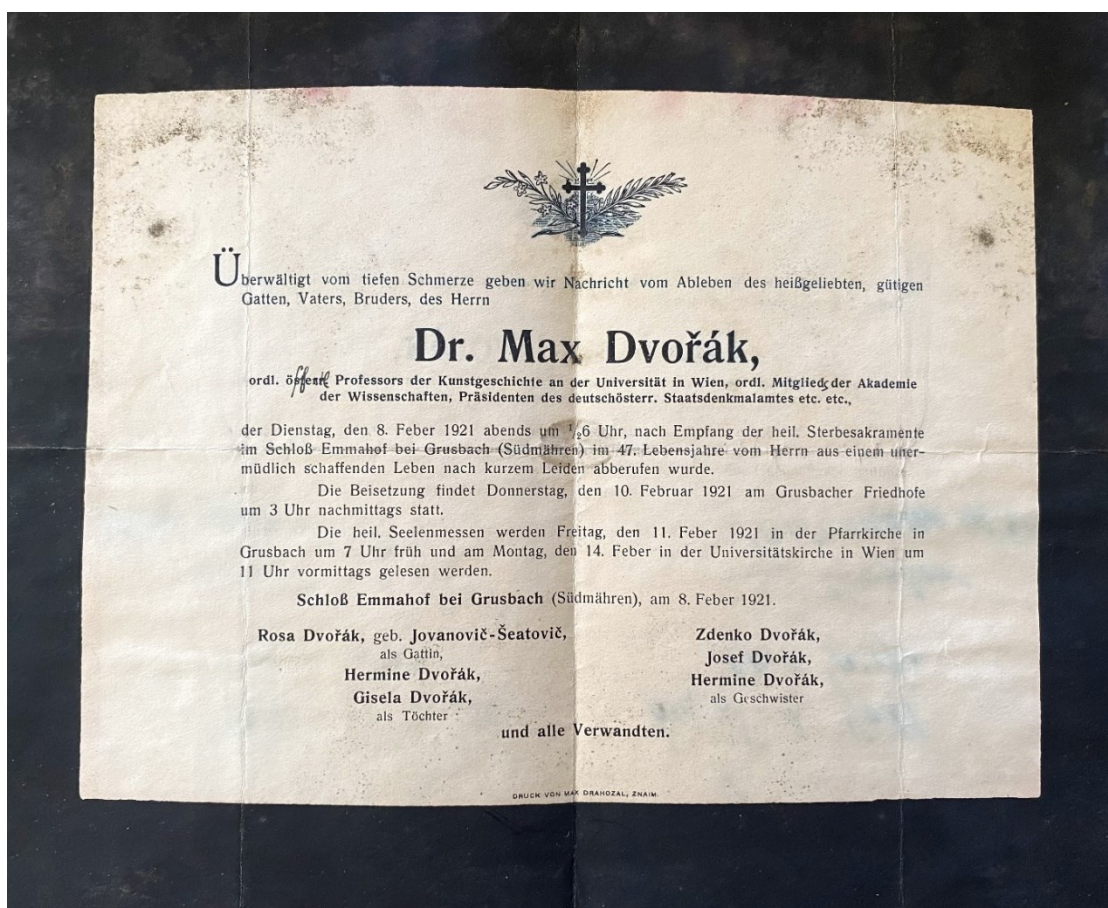
obr. 15 *Dvořákova druhá manželka Rosa, v listopadu 1911 po sňatku*

obr. 16 *Max Dvořák s manželkou Rosou a dcerami*

obr. 17 *Knihovna Emina zámku v Hrušovanech nad Jevišovkou*

obr. 18 *Úmrtní oznámení Maxe Dvořáka*

obr. 19 *Hrob Maxe Dvořáka v Hrušovanech nad Jevišovkou*

obr. 20 *Busta Maxe Dvořáka v současné Roudnici nad Labem*

